

Co-funded by
the European Union

**Основні принципи
сталого розвитку малих форм
фермерства та їх участь в
забезпеченні продовольчої
безпеки:**

досвід ЄС для України

Консультаційний документ

2025

Європейський Союз
Національний Еразмус+ Офіс в Україні
Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет

**Основні принципи
сталого розвитку
малих форм фермерства
та їх участь в забезпеченні
продовольчої безпеки:
досвід ЄС для України**

Консультаційний документ

УДК 338.43.02:338.439.6]:330.34-026.16(477:4-6ЄС)(075.8)
О-752

Рецензенти:

Красовська Олена Юріївна, д.е.н., професор, професор кафедри маркетингу, начальник відділу міжнародного маркетингу Центру міжнародної співпраці Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Мельниченко Світлана Володимирівна, д.е.н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної справи та туризму Національного університету біоресурсів і природокористування України

Смолярова Марина Леонідівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права Національного університету «Запорізька політехніка»

Рекомендовано до друку та оприлюднення Вченою радою Запорізького національного університету (протокол № 12 від 01.07.2025 року).

Основні принципи сталого розвитку малих форм фермерства та їх участь в забезпеченні продовольчої безпеки: досвід ЄС для України. Консультаційний документ наук.-метод. посіб. / за ред. С. О. Кушнір. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. 104 с.

Авторський колектив: С. О. Кушнір, О. Г. Бондар, Т. І. Батракова,
Д. В. Федчишин, Н. С. Венгерська, Д. М. Луц

Матеріали консультативного документу ґрунтуються на законодавчо-нормативних документах України та ЄС

ISBN 978-966-599-623-1

DOI <https://doi.org/10.32782/978-966-599-623-1>

Консультаційний документ підготовлений у рамках реалізації проекту Програми Європейського Союзу Еразмус+ на пряму Жан Моне «Євроінтеграція та сталий розвиток сільських територій України як запорука забезпечення продовольчої безпеки в умовах повоєнного відновлення» (101127828 — NEWAGRO — ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH) на базі економічного факультету Запорізького національного університету. Консультаційний документ направлений на розкриття основних теоретичних та практичних питань, які постають перед фермерством в Україні в контексті євроінтеграційних процесів, а також окреслення ключових принципів, інструментів та рекомендацій для впровадження європейських підходів до сталого розвитку аграрного сектору з метою зміцнення продовольчої безпеки.

Консультативний документ розрахований на представників малого та середнього бізнесу на сільських територіях, а також науковців, викладачів, здобувачів закладів вищої освіти, аспірантів, докторантів, фахівців-практиків, представників державних органів влади та місцевого самоврядування, представників громадянського суспільства, громадськості та всіх зацікавлених осіб.

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

УДК 338.43.02:338.439.6]:330.34-026.16(477:4-6ЄС)

ISBN 978-966-599-623-1

© Кушнір С. О., Бондар О. Г., Батракова Т. І.,
Федчишин Д. В., Венгерська Н. С., Луц Д. М., 2025

© Запорізький національний університет, 2025

EUROPEAN UNION
DELEGATION OF THE EUROPEAN UNION TO UKRAINE
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
ZAPORIZHZHIA NATIONAL UNIVERSITY

**Main principles of sustainable
development of small-scale farming
and their participation in ensuring
food security:
EU experience for Ukraine**

Advisory document

Zaporizhzhia

2025

UDC УДК 338.43.02:338.439.6]:330.34-026.16(477:4-6ЄЄ)(075.8)

O-752

Reviewers:

Krasovska Olena Yuriyivna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Marketing, Head of the International Marketing Department of the Center for International Cooperation at the National Technical University "Dnipro Polytechnic"

Melnychenko Svitlana Volodymyrivna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Hotel and Restaurant Business and Tourism at the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Smoliarova Maryna Leonidivna, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Constitutional, Administrative and Labor Law at the National University "Zaporizhzhia Polytechnic"

Recommended for publication and dissemination by the Academic Council of Zaporizhzhia National University (Protocol No. 12 dated 01.07.2025).

Main principles of sustainable development of small-scale farming and their participation in ensuring food security: EU experience for Ukraine. Advisory document : scientific and methodological coursebook / edited by С. О. Кушнір, Zaporizhzhia : Zaporizhzhia National University, 2025. 104 p.

Authors: S. O. Kushnir, O. H. Bondar, T. I. Batrakova,
D. V. Fedchyshyn, N. S. Venherska, D. M. Luts

The materials of the advisory document are based on the legislative and regulatory documents of Ukraine and the EU.

ISBN 978-966-599-623-1

DOI <https://doi.org/10.32782/978-966-599-623-1>

This advisory document was prepared within the framework of the Erasmus+ Programme of the European Union under the Jean Monnet action "European Integration and Sustainable Development of Rural Areas of Ukraine as a Guarantee of Food Security in the Context of Post-War Recovery" (101127828 — NEWAGRO — ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH) based at the Faculty of Economics of Zaporizhzhia National University.

The document aims to highlight key theoretical and practical issues faced by farming in Ukraine in the context of European integration, as well as to outline core principles, tools, and recommendations for the implementation of European approaches to the sustainable development of the agricultural sector to strengthen food security.

This advisory document is intended for representatives of small and medium-sized businesses in rural areas, as well as scholars, educators, students of higher education institutions, postgraduate and doctoral students, practitioners, representatives of state and local government bodies, civil society representatives, the public, and all interested stakeholders.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

UDC 338.43.02:338.439.6]:330.34-026.16(477:4-6ЄЄ)

ISBN 978-966-599-623-1

© Kushnir S. O., Bondar O. H., Batrakova T. I.,
Fedchyshyn D. V., Venherska N. S., Luts D. M., 2025

© Zaporizhzhia National University, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ	9
1.1. Особливості реєстрації та оподаткування фермерського господарства.....	9
1.2. Особливості оформлення та оподаткування операцій з земельними ділянками.....	16
1.3. Аналіз сільської території та розробка агроекономічного паспорту громади.....	27
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ФЕРМЕРСТВА В УКРАЇНІ	32
2.1. Основні законодавчо-нормативні акти щодо розвитку малого фермерства в Україні.....	32
2.2. Врахування Цілей сталого розвитку та САП при формуванні Стратегії сталого розвитку малого фермерства в Україні.....	36
2.3. Місцеві програми підтримки малого фермерства.....	42
2.4. Державна політика та правове забезпечення розвитку органічного виробництва серед малих фермерів.....	47
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА	56
3.1. Державні програми підтримки сільгоспвиробників.....	56
3.2. Грантові програми для фермерів від міжнародних донорів.....	60
3.3. Банківські кредитні програми.....	65
3.4. Аграрні розписки.....	77

РОЗДІЛ 4. МОЖЛИВОСТІ МАЛОГО ФЕРМЕРСТВА В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПИ.....	80
4.1. Кращі практики інноваційних мереж для просування агропродовольства.....	80
4.2. Агротуризм в контексті сталого розвитку та євроінтеграції.....	88
4.3. Сценарії розвитку органічного ринку в ЄС: бачення від IFOAM...	94
Нотатки.....	103

ВСТУП

Продовольча безпека є базовою умовою стабільного розвитку суспільства, фундаментом економічної стабільності та національної безпеки. У глобальному вимірі вона охоплює не лише наявність достатньої кількості продуктів харчування, але й їх доступність, якість, безпечність і сталість постачання. У XXI столітті виклики, пов'язані з кліматичними змінами, збройними конфліктами, міграційними кризами та енергетичними ризиками, роблять питання продовольчої безпеки критично важливим для кожної країни. Згідно з оцінками Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), понад 700 мільйонів людей у світі все ще страждають від голоду, а ще більше — від хронічного недоїдання. Для України, як великої аграрної країни, продовольча безпека має двоєдине значення: з одного боку – це внутрішній виклик, пов'язаний із забезпеченням якісним харчуванням населення, з іншого – це геополітична відповідальність перед світом як один із провідних експортерів сільськогосподарської продукції. Війна, розпочата Росією у 2022 році, не лише підірвала внутрішню продовольчу систему в багатьох регіонах України, а й стала загрозою для глобального ринку зерна.

Забезпечення продовольчої безпеки в Україні потребує комплексного підходу: підтримки дрібного та середнього фермерства, розвитку логістичної інфраструктури, диверсифікації агровиробництва та адаптації до кліматичних змін. Особливу роль відіграє інтеграція до європейських стандартів безпечності продуктів харчування, екологічної відповідальності та технологічної модернізації агросектору. Продовольча політика має враховувати не лише економічні фактори, а й соціальну справедливість, доступність їжі для вразливих категорій населення, сталий розвиток сільських територій.

У перспективі відновлення країни після війни, продовольча безпека має стати одним із стратегічних пріоритетів держави. Україна має всі передумови, щоб стати не лише «житницею Європи», а й прикладом модернізованої аграрної системи, здатної забезпечити продовольчу стійкість на національному рівні та здійснювати значущий внесок у глобальну безпеку.

В цьому контексті малі форми фермерства – сімейні ферми, особисті селянські господарства, кооперативи – відіграють дедалі важливішу роль у зміцненні продовольчої безпеки, поверненні населення та підтримці соціальної стабільності на сільських територіях, збереженні агроекологічного балансу, втілення інноваційних бізнес-ідей.

Європейський Союз має багатий досвід підтримки малих фермерських господарств як важливого елемента стійкої аграрної системи. Завдяки продуманій політиці, фінансовим інструментам та програмам розвитку сільських територій ЄС вдалося забезпечити життєздатність дрібного фермерства навіть в умовах глобалізації та кліматичних викликів. Вивчення та адаптація європейського досвіду може стати важливим орієнтиром для формування в Україні ефективної політики підтримки малих виробників у системі продовольчої безпеки.

Метою цього консультативного документа є роз'яснення щодо створення та можливостей розвитку малих форм фермерства, а також окреслення практичних механізмів їх інтеграції у політику продовольчої безпеки України.

Документ базується на дослідженні законодавчо-правових актів України та ЄС в частині створення та функціонування фермерського господарства, оформлення та оподаткування операцій з земельними ділянками, розробки агроекономічного паспорту громади, аналізу місцевих програм підтримки малого фермерства, формування Стратегії розвитку малого фермерства на основі аналізу паспорту сільської території. Консультативний документ містить характеристики основних актуальних методик залучення інвестицій для сталого розвитку фермерства, серед яких грантові, державні та банківські кредитні програми підтримки фермерства, а також приклади кращих практик Європейського Союзу та пропонує рекомендації щодо формування сприятливого правового, фінансового та інституційного середовища для малих фермерських господарств.

Цей документ адресовано переважно малим фермерам та усім охочим створити новий бізнес на сільських територіях, а також органам державної влади, місцевого самоврядування, громадським організаціям, представниками ВНЗ, науковцям та іншим зацікавленим сторонам, які беруть участь у розробці та реалізації аграрної політики, розвитку сільських територій та забезпеченні продовольчої безпеки України.

Консультативний документ «Основні принципи сталого розвитку малих форм фермерства та їх участь в забезпеченні продовольчої безпеки: досвід ЄС для України» розроблено в рамках проекту Європейського Союзу за програмою Еразмус+, напрям Жана Моне 101127828 – NEWAGRO – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH «Євроінтеграція та сталий розвиток сільських територій України як запорука забезпечення продовольчої безпеки в умовах повоєнного відновлення», що реалізується в Запорізькому національному університеті протягом 2023-2026 рр.

РОЗДІЛ 1.
ОСНОВНІ ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ
ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

1.1. Особливості реєстрації та оподаткування фермерського господарства

Згідно **Закону України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 № 973-IV:**

Стаття 1: **Фермерське господарство** – це форма підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства.

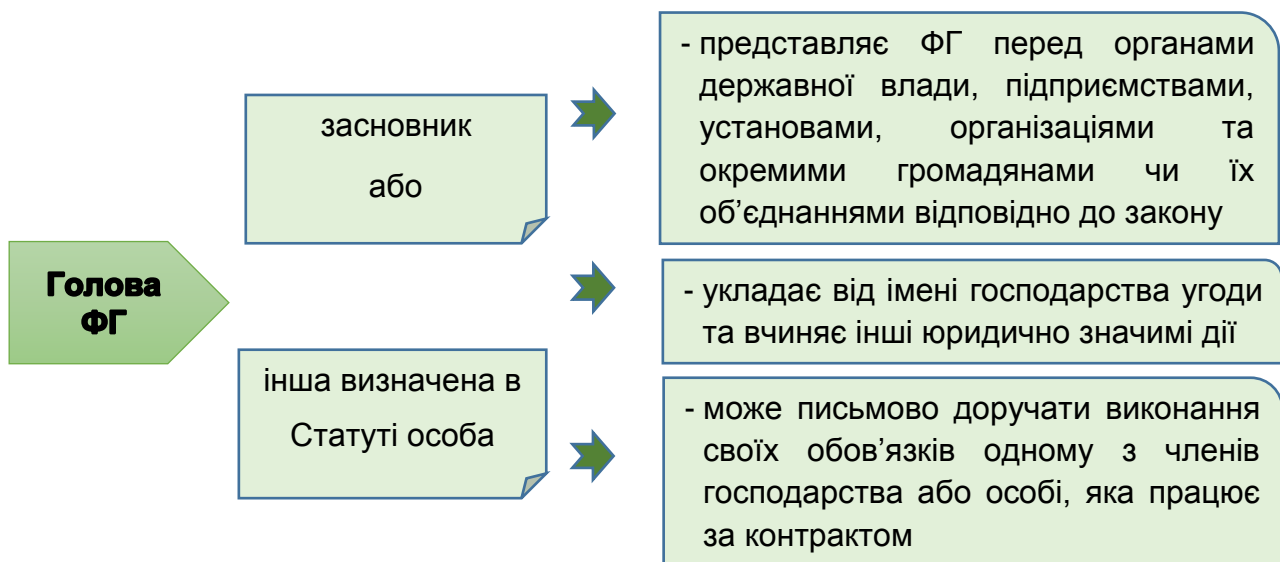
Стаття 5: Право на створення фермерського господарства має **кожний дієздатний громадянин України, який досяг 18-річного віку** та виявив бажання створити фермерське господарство.

Стаття 8: Фермерське господарство може бути зареєстровано **тільки за умови наявності землі с/г призначення у власності або користуванні**, зокрема, за договором оренди.

Стаття 13: Члени фермерського господарства мають право на **одержання безоплатно у власність** із земель державної і комунальної власності земельних ділянок у розмірі земельної частки (паю).

Юридична форма	Вид фермерського господарства	Особливості	Документ, який регулює питання
Юридична особа на основі статуту – відсутні обмеження щодо кількості га землі	Фермерське господарство	Члени - подружжя, їх батьки, діти, які досягли 14-річного віку, інші члени сім'ї, родичі, які об'єдналися для спільного ведення ФГ, визнають і дотримуються положень установчого документа ФГ (<i>дружина (чоловік), батьки, діти, баба, дід, прабаба, прадід, внуки, правнуки, мачуха, вітчим, падчерка, пасинок, рідні та двоюрідні брати та сестри, дядько, тітка, племінники як голови ФГ, так і його дружини (її чоловіка), а також особи, які перебувають у родинних стосунках першого ступеня споріднення з усіма</i>	Стаття 3 ЗУ «Про фермерське господарство»

		вищезазначеними членами сім'ї та родичами (батьки такої особи та батьки чоловіка або дружини, її чоловік або дружина, діти як такої особи, так і її чоловіка або дружини, у тому числі усиновлені ними діти). Членами ФГ не можуть бути особи, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом).	
	Сімейне фермерське господарство	Члени - виключно члени однієї сім'ї. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства.	стаття 3 Сімейного кодексу України
Фізична особа – підприємець-максимально може володіти не більше 20 га землі	СФГ: ФОП-одноосібник	самостійно в письмовій формі складається Декларація про створення сімейного фермерського господарства, територіально посвідчувати не потрібно.	Стаття 8 ¹ ЗУ «Про фермерське господарство»
	СФГ: ФОП-сімейне фермерське господарство	Члени - виключно ФОП та члени її сім'ї, з якими укладається в письмовій формі Договір про створення сімейного фермерського господарства, який підлягає нотаріальному посвідченню за місцем розташування майна та земельних ділянок ФГ.	стаття 3 Сімейного кодексу України, Стаття 81 ЗУ «Про фермерське господарство»

Умови договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства

- найменування, місцезнаходження (адресу) господарства, мету та види його діяльності
- порядок прийняття рішень та координації спільної діяльності членів господарства
- правовий режим спільного майна членів господарства
- порядок покриття витрат та розподілу результатів (прибутку або збитків) діяльності господарства між його членами
- порядок вступу до господарства та виходу з нього
- трудові відносини членів господарства
- прізвище, ім'я та по батькові членів господарства, ступінь їх родинного зв'язку, паспортні дані та реєстраційні номери облікових карток платників податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті, реєстраційні номери облікових карток платників податків не зазначаються)
- інші положення, що не суперечать чинному законодавству
- Типова форма договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної аграрної політики

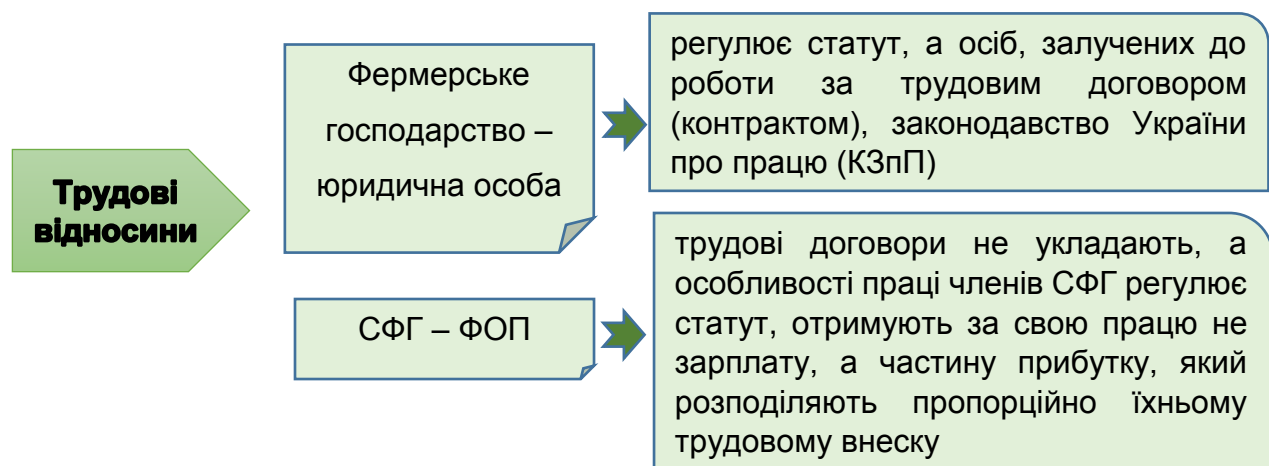
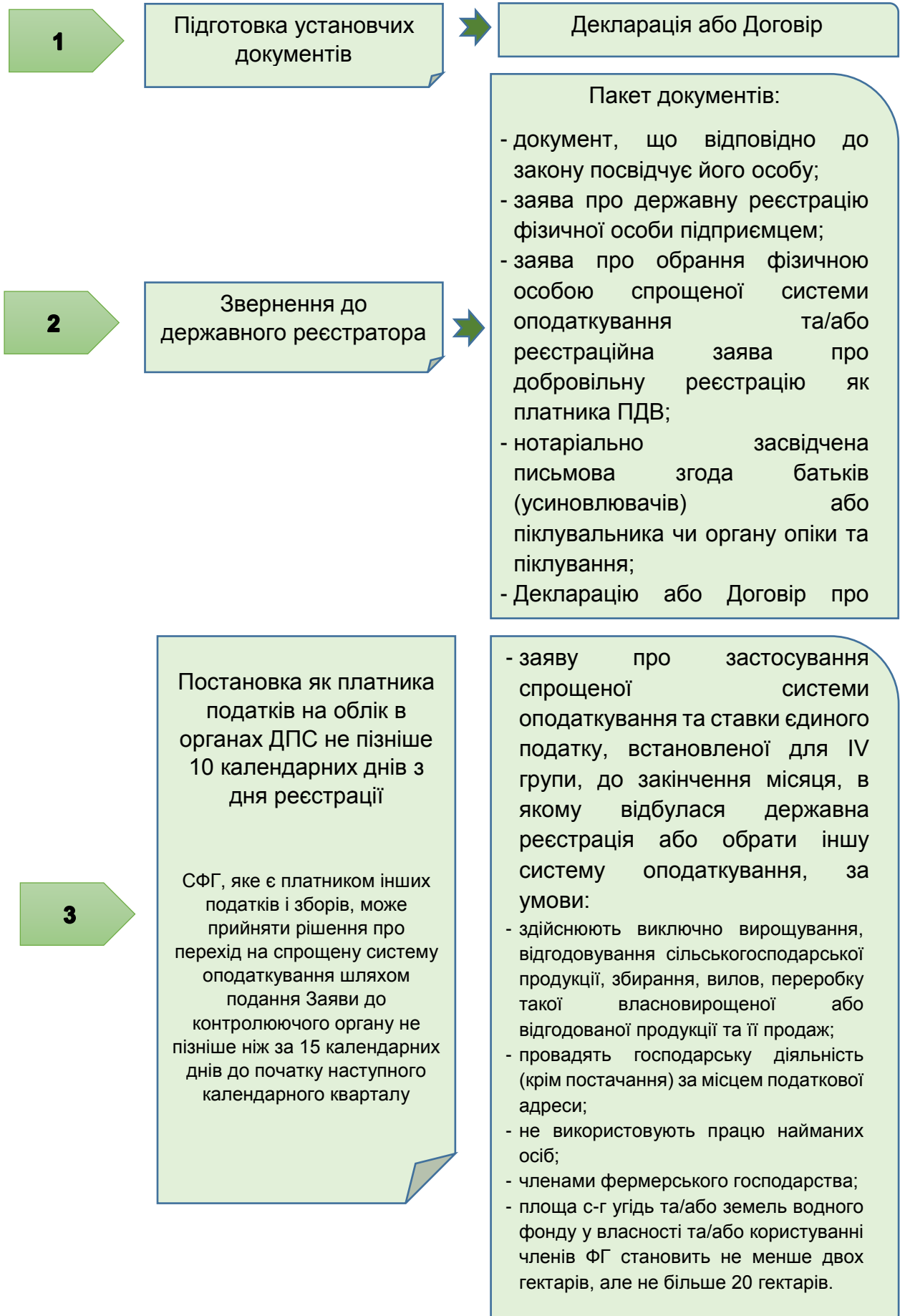

Схема реєстрації СФГ без статусу юридичної особи (ФОП)

Оподаткування фермерських господарств (юридична особа)

Загальна система

- Організаційно-правова форма будь-яка
- Граничний ліміт доходу не обмежено
- Кількість найманих працівників не обмежено
- Річний оборот не обмежено
- Податок на доходи — 18%
- єдиний соціальний внесок (ЄСВ) — 22%, мінімальна сума становить 1760,00 грн
- військовий збір — 5%
- податок на землю, розмір якого залежить від її кількості
- Подання звітності залежно від розміру, малодохідні — раз на рік, великі — поквартально

Вигідна для господарств, які мають значні витрати, оскільки податки сплачуються з чистого прибутку, а не з доходу. Щоб зрозуміти, чи доцільно вибирати загальну систему, потрібно визначити, які доходи планує отримувати господарство та які витрати матиме.

Спрощена система

3 група.

- Організаційно-правова форма будь-яка
- Будь-яка діяльність, не заборонена законодавством
- Граничний ліміт доходу 9 336 000,00 грн
- Річний оборот до 9 млн грн
- Кількість найманих працівників не обмежено
- ЄСВ — 22% від мінімальної заробітної плати (5 280 грн за квартал)
- єдиний податок 5% від доходу для неплатників ПДВ і 3% для платників ПДВ
- Подання звітності поквартально

4 група.

- Сільськогосподарський товаровиробник будь-якої організаційно-правової форми
- Може здійснювати інші види діяльності, але частка сільськогосподарського виробництва має становити не менше 75% від загального доходу (в особливих випадках - 50% для територій, що постраждали від бойових дій)
- Граничний ліміт доходу не обмежено
- Кількість найманих працівників не обмежено
- Річний оборот не обмежено
- Податок - відсоток від нормативно-грошової оцінки угідь
- Подання звітності раз на рік

Оподаткування фермерських господарств (ФОП)

Загальна система

- Організаційно-правова форма ФОП
- Граничний ліміт доходу не обмежено
- Кількість найманих працівників не обмежено
- Річний оборот не обмежено.
- ПДФО — 18%
- ЄСВ — 22%, мінімальна сума становить 1760,00 грн, максимальна — 35 200,00 грн на місяць
- Військовий збір — 5%
- Сплата авансові платежі поквартально

Вигідна для господарств, які мають значні витрати, оскільки податки сплачуються з чистого прибутку, а не з доходу. Щоб зрозуміти, чи доцільно вибирати загальну систему, потрібно визначити, які доходи планує отримувати господарство та які

Спрощена система

1 група.

- Граничний ліміт доходу 1 336 000,00 грн
- ФОП можуть не використовувати РРО / ПРРО
- Без найманих працівників
- 302,80 грн єдиного податку (не більше 10% прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січня податкового (звітного) року)
- 1 760,00 грн ЄСВ (мінімальний ЄСВ – 22% від МЗП)
- Військовий збір 800 грн, що становить 10% від затвердженої в бюджеті мінімальної заробітної плати
- Подання звітності раз на рік

Підходить невеликим фермерським господарствам, що володіють землею площею до 2 га.

2 група.

- Організаційно-правова форма ФОП
- Граничний ліміт доходу 6672000,00 грн
- Річний оборот до 1,336 млн грн
- Кількість найманих працівників до 10 осіб (плюс необмежена кількість договорів підряду)
- 1 600,00 грн єдиного податку (20% від прожиткового мінімуму)
- 1 760,00 грн ЄСВ
- Військовий збір 800 грн, що становить 10% від затвердженої в бюджеті мінімальної заробітної плати
- Подання звітності раз на рік

Оподаткування фермерських господарств (ФОП)

Зверніть увагу:

Спрощена система

Річний ліміт ФОП 1-3 групи не змінюється зі зміною МЗП. Сума ліміту доходів залежить тільки від розміру МЗП станом на 1 січня податкового (звітного) року та розраховується на початку року для кожної групи

Єдиний податок та військовий збір. Сума єдиного податку та ВЗ для ФОП 1-2 групи встановлюється на початку року і не змінюється зі зміною розміру МЗП протягом року

ЄСВ змінюється разом із зміною мінімальної заробітної плати (МЗП), тому що мінімальний розмір ЄСВ за місяць встановлюється у розмірі 22% від МЗП за такий звітний місяць

Пільга для 4 групи — це пільга орендодавців. Якщо орендодавець, фізична особа передає в оренду свої земельні наділи ФОПу 4 групи чи юридичній особі 4 групи, фермерському господарству, тоді він звільняється від сплати земельного податку за цю землю

4 група має ряд заборонених видів діяльності, зокрема: торгівля декоративними рослинами, дикими тваринами та птахами; птахівництво (розведення перепелів та страусів); виробництво акцизних товарів (з певними винятками).

3 група.

- Організаційно-правова форма ФОП
- Граничний ліміт доходу 9336000,00 грн
- Річний оборот до 9 млн грн
- Кількість найманих працівників не обмежено
- ЄСВ — 22% від МЗП (5 280 грн за квартал)
- 5% єдиного податку від доходу для неплатників ПДВ і 3% для платників ПДВ
- Військовий збір 1% з обороту
- Подання звітності поквартально

4 група.

- Організаційно-правова форма ФОП, провадять діяльність виключно в межах свого ФГ своєї податкової адреси
- Виключно вирощування, відгодювання, збирання, переробку та продаж власної сільськогосподарської продукції
- Граничний ліміт доходу не обмежено
- Річний оборот не обмежено
- Податок - відсоток від нормативно-грошової оцінки угідь
- ЄСВ — 22% від МЗП (5 280 грн за квартал)
- Військовий збір 800 грн, що становить 10% від затвердженої в бюджеті мінімальної заробітної плати
- Подання звітності раз на рік
- Працює за місцем податкової адреси тільки сам підприємець або члени сімейного фермерського господарства (дозволені договори цивільно-правового характеру на виконання сезонних робіт).

Підходить ФГ, які виготовляють товарну с-г продукцію: живих тварин, тваринного чи

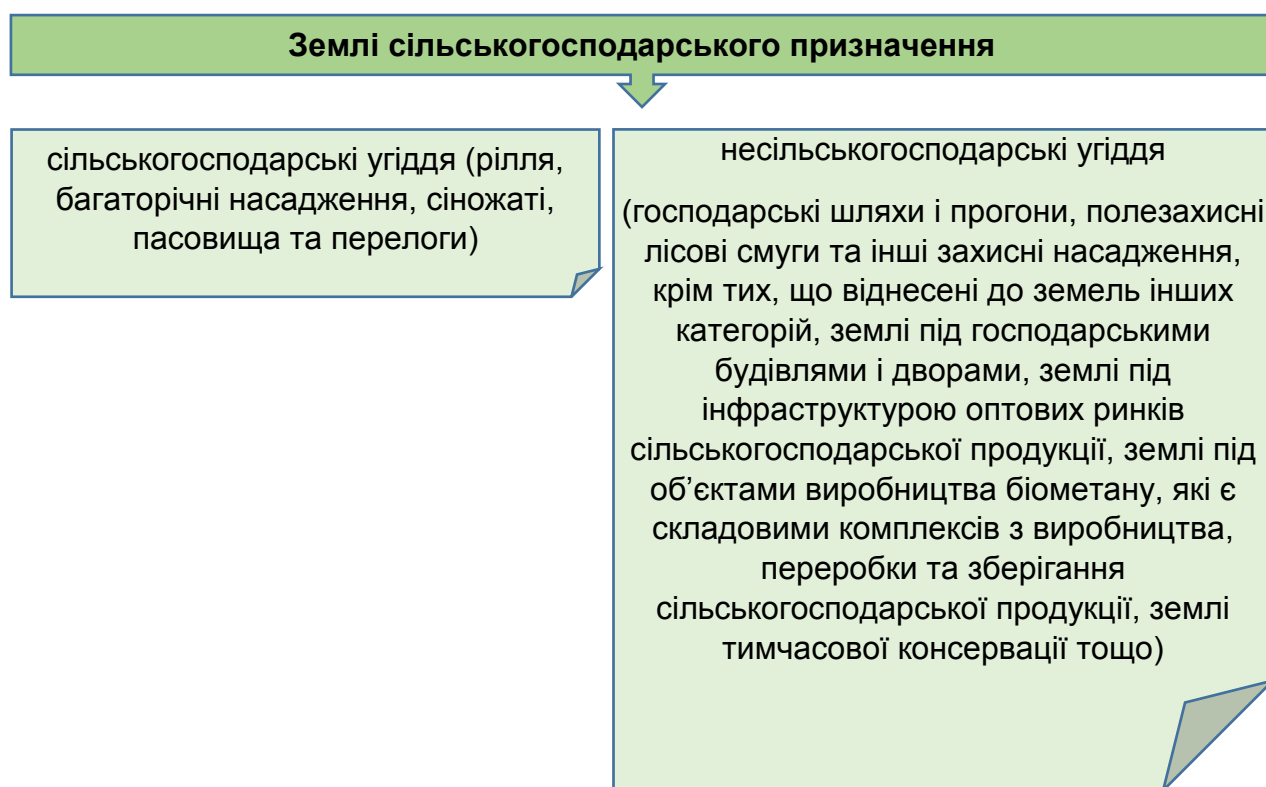
1.2. Особливості оформлення та оподаткування операцій з земельними ділянками

Згідно **Земельного кодексу України від 25.10.2001 № 2768-III**:

Стаття 1: **Земля** є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується.

Стаття 2: 3. Об'єктами земельних відносин є землі в межах території України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї).

Стаття 22. **Землями сільськогосподарського призначення** визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей.

Стаття 121: Громадяни України мають право на безоплатну передачу їм у власність земельних ділянок із земель державної або комунальної власності в таких розмірах:

а) для ведення фермерського господарства - в розмірі земельної частки (паю), визначеної для членів сільськогосподарських підприємств, розташованих на території сільської, селищної, міської ради, де знаходиться фермерське господарство. Якщо

на території сільської, селищної, міської ради розташовано декілька сільськогосподарських підприємств, розмір земельної частки (паю) визначається як середній по цих підприємствах. У разі відсутності сільськогосподарських підприємств на території відповідної ради розмір земельної частки (паю) визначається як середній по району;

б) для ведення особистого селянського господарства - не більше 2,0 гектара;

в) для ведення садівництва - не більше 0,12 гектара;

г) для будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка) у селах - не більше 0,25 гектара, в селищах - не більше 0,15 гектара, в містах - не більше 0,10 гектара...

Розмір земельних ділянок, що передаються безоплатно громадянину у власність для ведення особистого селянського господарства, може бути збільшено у разі отримання в натурі (на місцевості) земельної частки (паю).

Стаття 123. Особа, зацікавлена в одержанні у користування земельної ділянки із земель державної або комунальної власності за документацією із землеустрою, звертається з заявою про надання дозволу на розробку документації із землеустрою до відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, які передають у власність або користування такі земельні ділянки. У заяві зазначаються орієнтовний розмір земельної ділянки та її цільове призначення. До заяви додаються графічні матеріали, на яких зазначено бажане місце розташування та розмір земельної ділянки, письмова згода землекористувача, засвідчена нотаріально (у разі вилучення земельної ділянки).

Відповідний орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування в межах їх повноважень у місячний строк розглядає заяву і надає мотивовану відмову у його наданні або дає дозвіл на розроблення документації із землеустрою, в цьому разі протягом десяти робочих днів відповідні органи мають відобразити на картографічній основі Державного земельного кадастру орієнтовне місце розташування земельної ділянки, зазначити дату та номер відповідного рішення, а також майбутнє цільове призначення земельної ділянки. Зазначена інформація оприлюднюється на безоплатній основі на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

Умови і строки розроблення документації із землеустрою визначаються договором, укладеним замовником з виконавцем відповідних робіт. Відповідний орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування у двотижневий строк з дня

отримання документації із землеустрою приймає рішення про надання земельної ділянки у користування.

Стаття 124. Передача в оренду земельних ділянок, що перебувають у державній або комунальній власності, здійснюється на підставі рішення відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування згідно з їх повноваженнями, за результатами проведення земельних торгів.

Передача в оренду земельних ділянок, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, здійснюється за договором оренди між власником земельної ділянки і орендарем.

Стаття 130. Набувати право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення можуть:

а) громадяни України;

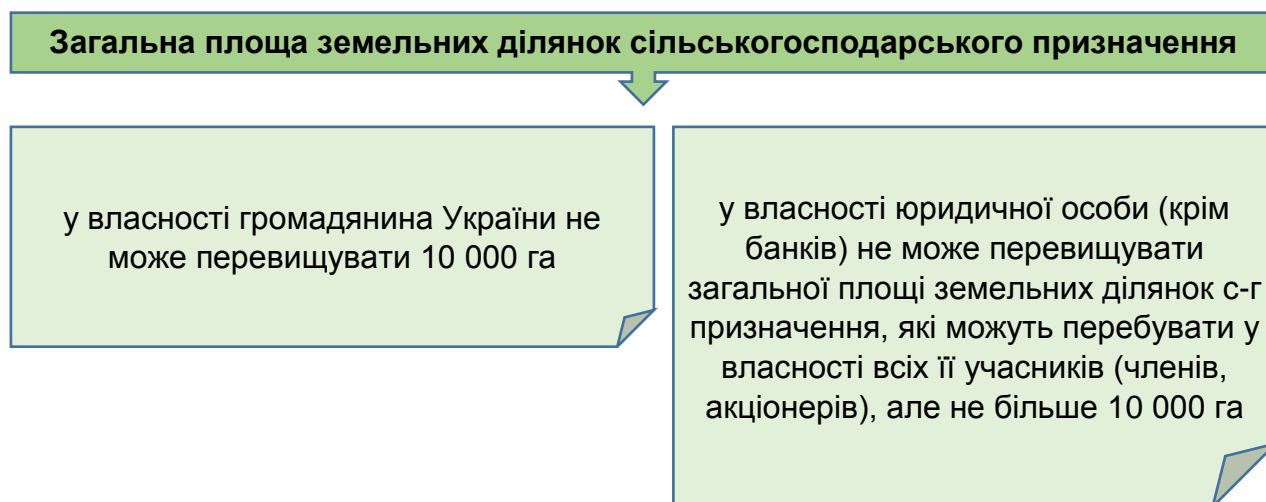
б) юридичні особи України, створені і зареєстровані за законодавством України, учасниками (акціонерами, членами) яких є лише громадяни України та/або держава, та/або територіальні громади;

в) територіальні громади;

г) держава.

Право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення може також набуватися банками, Національним банком України лише в порядку звернення стягнення на них як на предмет застави. Такі земельні ділянки мають бути відчужені банками на земельних торгах протягом двох років з дня набуття права власності.

Іноземцям, особам без громадянства та юридичним особам заборонено набувати частки у статутному (складеному) капіталі, акції, паї, членство у юридичних особах (крім як у статутному (складеному) капіталі банків), які є власниками земель сільськогосподарського призначення.

01 липня 2021 року набрав чинності Закон України від 31 березня 2020 року № 552-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення»

Закон прямо не регулює питання процедури купівлі-продажу землі, але він містить три істотні нововведення до звичайної процедури купівлі-продажу

покупець проходить перевірку на предмет можливості придбання ним землі в певних розмірах. Процедура проведення перевірки здійснюється відповідно до Порядку здійснення перевірки відповідності набувача або власника земельної ділянки сільськогосподарського призначення вимогам, визначеним статтею 130 Земельного кодексу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 червня 2021 № 637

купівля можлива тільки в безготівковій формі. Для цього покупцеві потрібно відкрити рахунок у банку

повинні бути документально підтверджені джерела походження коштів для купівлі землі

процедура купівлі-продажу земельної ділянки передбачає нотаріальне посвідчення договору із внесенням даних про нового власника в Державний

Орендарі земельних ділянок мають переважне право купівлі земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

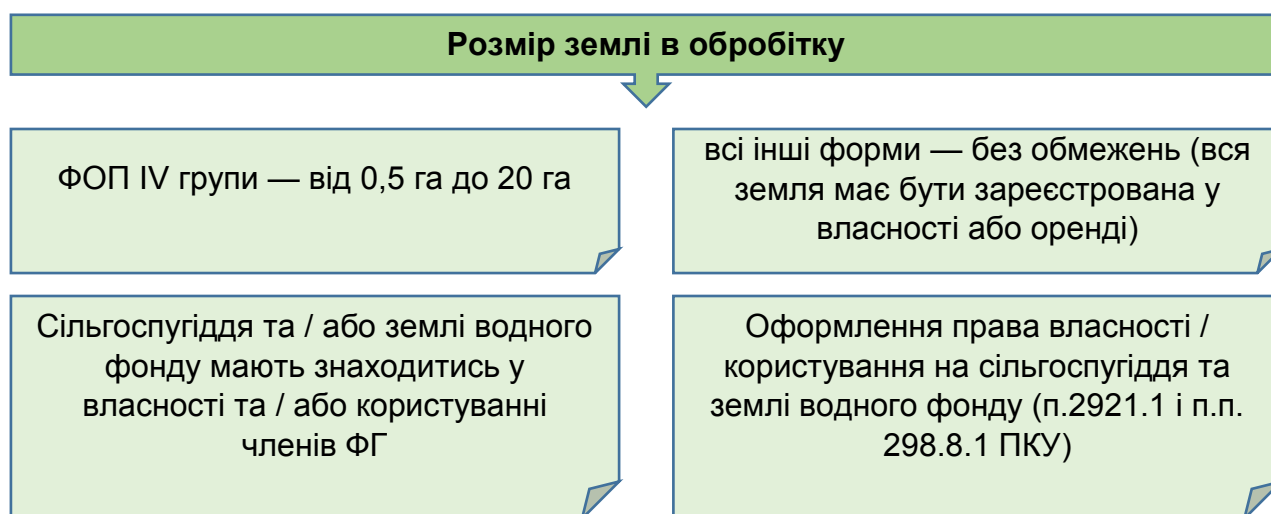
Стаття 9 **Закону України «Про оренду землі»**, орендар, який відповідно до закону може мати у власності орендовану земельну ділянку, має переважне право на придбання її у власність у разі продажу цієї земельної ділянки, за умови, що він сплачує ціну, за якою вона продається. Якщо відповідно до закону орендар не може набувати у власність земельну ділянку сільськогосподарського призначення, він може в порядку, визначеному Земельним кодексом України, передати своє переважне право купівлі такої земельної ділянки іншій особі, яка відповідно до закону може набувати у власність таку земельну ділянку.

Податки при укладанні договору купівлі – продажу:

- податок на доходи фізичних осіб за ставкою 5% від ціни, зазначеної в договорі купівлі-продажу,
- військовий збір у розмірі 1,5%, до того ж ще до моменту нотаріального посвідчення договору відчуження земельної ділянки.

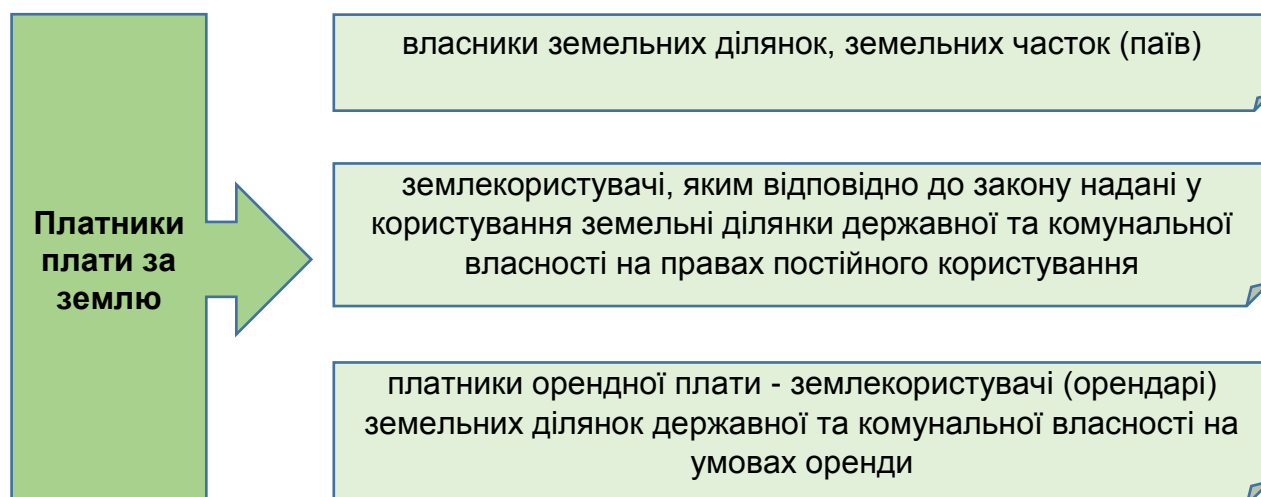
Базовою розрахунковою величиною для оподаткування буде зазначена в договорі купівлі-продажу ціна, яка не може бути нижчою за оціночну вартість землі, розрахованої уповноваженим органом Держгеокадастром. До 1 січня 2030 року ціна продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв), не може бути меншою за їх нормативну грошову оцінку.

Нормативно-грошова оцінка землі (НГО) - це вартість земельної ділянки, визначена на основі затверджених показників, яка використовується для розрахунку земельного податку, орендної плати, та інших платежів, пов'язаних із землею.

Податковий кодекс України:

Стаття 14. п. 14.1.72.: **земельний податок** - обов'язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів.

База оподаткування земельним податком

нормативна грошова оцінка земельної ділянки з урахуванням коефіцієнта індексації

площа земельної ділянки, нормативну грошову оцінку якої не проведено

База оподаткування по земельних частках (паях) визначається згідно із даними земельних ділянок, на які фізичні особи мають право як власники земельних часток (паїв), з урахуванням вищезазначених пунктів

Підставою для нарахування земельного податку є:

- а) дані державного земельного кадастру;
- б) дані Державного реєстру речових прав на нерухоме майно;
- в) дані державних актів, якими посвідчено право власності або право постійного користування земельною ділянкою (державні акти на землю);
- г) дані сертифікатів на право на земельні частки (паї);
- г') рішення органу місцевого самоврядування про виділення земельних ділянок у натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв);
- д) дані інших правовстановлюючих документів, якими посвідчується право власності або право користування земельною ділянкою, право на земельні частки (паї);
- е) дані Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, визначеного у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку.

Стаття 284 п.284.1: Ставки земельного податку встановлюють органи місцевого самоврядування за місцезнаходженням земельних ділянок. Рішення про розмір ставок і надані щодо податку пільги місцеві ради подають органу ДПС за місцем розташування земельної ділянки до 25 грудня року, що передує звітному.

Базовим податковим (звітним) періодом для плати за землю є календарний рік.

Власники землі та землекористувачі сплачують плату за землю з дня виникнення права власності або права користування земельною ділянкою.

Нарахування земельного податку для фізичних осіб - платників податку проводяться контролюючими органами за місцем знаходження земельної ділянки щороку до 1 травня, сплачується протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення.

Юридична особа сплачує земельний податок, задекларований у податковій декларації на поточний рік, рівними частками щомісяця протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) місяця.

Ставки земельного податку	
Категорії земель	Ставки податку
Земельні ділянки, НГО яких проведено (незалежно від місцезнаходження)	
ділянки, НГО яких проведено	не більше 3% від НГО
землі загального користування	не більше 1% від НГО
сільськогосподарські угіддя	не менше 0,3% та не більше 1% від НГО
лісові землі	не більше 0,1% від НГО
ділянки, які перебувають у постійному користуванні суб'єктів господарювання (крім державної та комунальної форми власності)	не більше 12% від НГО
Земельні ділянки, НГО яких не проведено	
ділянки, розташовані за межами населених пунктів або в межах населених пунктів	не більше 5% від НГО одиниці площі ріллі по області
сільськогосподарські угіддя	не менше 0,3% та не більше 5% від НГО одиниці площі ріллі по області
лісові землі	не більше 0,1% від НГО площі ріллі по області

Пільги із сплати земельного податку

Стаття 281. Пільги щодо сплати земельного податку для фізичних осіб

Якщо фізична особа, яка має право на пільги, станом на 1 січня поточного року має у власності декілька земельних ділянок одного виду використання, площа яких перевищує межі граничних норм, така особа до 1 травня поточного року подає письмову заяву у довільній формі до контролюючого органу за місцем знаходження будь-якої земельної ділянки про самостійне обрання/зміну земельних ділянок для застосування пільги. Пільга починає застосовуватися до обраних земельних ділянок з базового податкового (звітного) періоду, в якому подано таку заяву, та діє до початку місяця, що настає за місяцем подання нової заяви про застосування пільги.

Пільги із сплати земельного податку для фізичних осіб

Від сплати податку звільняються

- особи з інвалідністю I і II групи;
- фізичні особи, які виховують трьох і більше дітей віком до 18 років;
- пенсіонери (за віком);
- ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII;
- фізичні особи, визнані законом особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Документи, що підтверджують право на пільгу:

- пенсійне посвідчення (за віком);
- посвідчення особи з інвалідністю I або II групи;
- посвідчення багатодітної родини;
- документи учасника ліквідації аварії на ЧАЕС;
- посвідчення ветерана війни або постраждалого від Чорнобильської катастрофи;
- договір оренди землі (якщо потрібно).

Граничні норми площі земельних ділянок для застосування пільг залежать від категорій земельних ділянок

- для ведення особистого селянського господарства – у розмірі не більш як 2 гектари;
- для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка):
 - у селах – не більш як 0,25 гектара,
 - в селищах – не більш як 0,15 гектара,
 - в містах – не більш як 0,10 гектара;
- для індивідуального дачного будівництва – не більш як 0,10 гектара;
- для будівництва індивідуальних гаражів – не більш як 0,01 гектара;
- для ведення садівництва – не більш як 0,12 гектара.

Для фізичних осіб, які передали свою ділянку в оренду платнику єдиного податку 4 групи встановлені наступні умови (крім договору емфітевзису):

1) фізична особа є власником земельної ділянки (земельної частки (паю)) або та землекористувачем;

2) пільга діє лише протягом періоду перебування орендаря на сплаті єдиного податку 4 групи.

Стаття 282. Пільги щодо сплати податку для юридичних осіб

Пільги із сплати земельного податку для юридичних осіб

Від сплати податку звільняються

- санаторно-курортні та оздоровчі заклади громадських об'єднань осіб з інвалідністю, реабілітаційні заклади громадських об'єднань осіб з інвалідністю;
- громадські об'єднання осіб з інвалідністю України, підприємства та організації, які засновані громадськими об'єднаннями осіб з інвалідністю та спілками громадських об'єднань осіб з інвалідністю і є їх повною власністю;
- бази олімпійської та паралімпійської підготовки, перелік яких затверджує Кабмін;
- дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади незалежно від форми власності і джерел фінансування, заклади культури, науки (крім національних та державних дендрологічних парків) (за умови використання за цільовим призначенням), освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури та спорту, які повністю утримуються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів;
- державні та комунальні дитячі санаторно-курортні заклади та заклади оздоровлення і відпочинку, а також дитячі санаторно-курортні та оздоровчі заклади України, які знаходяться на балансі підприємств, установ та організацій, які є неприбутковими і внесені контролюючим органом до Реєстру неприбуткових установ та організацій;
- державні та комунальні центри олімпійської підготовки, школи вищої спортивної майстерності, центри фізичного здоров'я населення, центри з розвитку фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, дитячо-юнацькі спортивні школи, а також центри олімпійської підготовки, школи вищої спортивної майстерності, дитячо-юнацькі спортивні школи і спортивні споруди всеукраїнських фізкультурно-спортивних товариств, їх місцевих осередків та відокремлених підрозділів, що є неприбутковими та включені до Реєстру неприбуткових установ та організацій, за земельні ділянки, на яких розміщені їх спортивні споруди.

Земельні ділянки, які не підлягають оподаткуванню земельним податком

- сільськогосподарські землі, що розташовані в зонах радіоактивного або хімічного забруднення (наприклад, після аварії на ЧАЕС), якщо на них заборонено вести господарську діяльність;
- землі, що законсервовані або лише готуються до використання в сільському господарстві;
- землі сортовипробувальних станцій, де тестують нові сорти сільськогосподарських культур;
- землі під дорогами загального користування і всіма пов'язаними з ними об'єктами (узбіччя, мости, тунелі, з'їзди, зони відпочинку, очисні споруди тощо), якщо вони є державною власністю;
- землі під молодими садами, ягідниками та виноградниками, які ще не плодоносять, а також під гібридними та колекційними насадженнями;
- землі кладовищ, крематоріїв та колумбаріїв;
- землі, які використовують посольства та дипломатичні представництва, якщо це передбачено міжнародними угодами;
- землі, на яких розміщено культові споруди (наприклад, церкви), якщо ці споруди належать зареєстрованим релігійним організаціям;
- землі, забруднені вибухонебезпечними предметами;
- на територіях активних бойових дій або тимчасово окупованих.

Стаття 297, п. п. 297.1.4 ПКУ **платники єдиного податку 1 – 3 груп звільняються** від сплати земельного податку за земельні ділянки, що використовуються ними для провадження господарської діяльності.

У разі тимчасового припинення господарської діяльності ФОП 3 групи повинен сплачувати земельний податок на загальних підставах.

Стаття 297, п. 297.1 ПКУ **платники єдиного податку 4 групи звільняються** від обов'язку нарахування та сплати земельного податку, окрім земельних ділянок, що не використовуються для ведення сільгоспвиробництва.

Якщо земельна ділянка сільськогосподарського призначення передається в оренду, за неї також доведеться сплатити земельний податок.

Платників єдиного податку від сплати орендної плати за землі державної та комунальної власності не звільнено, звільнено лише від сплати земельного податку, тобто за землі, які перебувають у власності або постійному користуванні. Якщо платник єдиного податку орендує земельну ділянку в органі місцевого самоврядування, він має подавати декларацію з плати за землю і сплачувати орендну плату.

Платники самостійно обчислюють суму земельного податку (орендної плати) на поточний рік станом на 1 січня.

Для звітування використовується податкова декларація з плати за землю, затверджена наказом Мінфіну від 16.06.2015 № 560, ідентифікатор форми в електронному вигляді на 2025 рік — J0602008.

Декларація із плати за землю подається на вибір або раз на рік (не пізніше 20 лютого) або кожного місяця (протягом 20 календарних днів місяця, що настає за звітним) власниками, постійними користувачами земельних ділянок та орендарями земель державної та комунальної власності. Декларацію потрібно подавати окремо для земельного податку (за власні землі), окремо для орендної плати (за орендовані державні або комунальні землі).

Разом з декларацією при першому поданні або після зміни НГО подається Витяг із технічної документації про нормативну грошову оцінку (НГО) (оригінал або копія).

Зверніть увагу, що в 2025 році дин адміністративний район тепер обслуговує єдина ДПІ (крім Києва). Якщо землі розташовані у різних ТГ, але в межах одного району, декларації подаються до однієї ДПІ.

Якщо до 1 липня поточного року податковий орган не надіслав (не вручив) податкове повідомлення-рішення, фізична особа звільняється від штрафних санкцій.

Штрафні санкції у разі несплати податку до платників земельного податку (фізичних та юридичних осіб)

5% погашеної суми податкового боргу	при затримці до 30 календарних днів включно, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання
10% погашеної суми податкового боргу	при затримці більше 30 календарних днів, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання

«Земельний банк» — ініціатива Фонду державного майна України, яка запустила прозорий та ефективний ринок оренди державних с/г земель через онлайн-аукціони, які проходять у системі «Прозорро.Продажі». Цей механізм дозволяє швидко та доступно отримати у суборенду землі сільськогосподарського призначення.

«Земельний банк» - понад 806 тис. га сільгоспземель

Джерело: <https://7eminar.ua/news/7277-fermerske-gospodarstvo-umovi-robotita-opodatkuвання#trudovi-vidnosyny-u-fh>

1

Уряд поступово консолідує державні землі та передає їх у користування підприємствам-операторам Земельного банку. Далі, для кожного наступного пулу земель буде створено свого оператора, оскільки попередньому після корпоратизації не можна передавати нові землі

2

Державні оператори беруть в оренду землю строком на 50 років. Ці підприємства не матимуть права продавати землю, та не будуть її самостійно обробляти

3

Оператори Земельного банку проводять інвентаризацію земель, готують усю необхідну технічну документацію

4

Виставлення земельних ділянок на аукціон через систему @«Прозорро.Продажі»

5

Проведення відкритого онлайн-аукціону, де переможцем стає той, хто пропонує найбільшу ставку серед інших учасників, укладе договір та сплатить суборендну плату з урахуванням ПДВ за рік використання землі

6

Використання державної землі, розвиваючи агросектор регіону

1.3. Аналіз сільської території та розробка агроекономічного паспорту громади

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 № 995-р. було ухвалено **Концепцію розвитку сільських територій**, яка окреслює головні пріоритети розвитку сільських територій та механізм підготовки аграрного та сільського сектору держави до функціонування в умовах зони вільної торгівлі з ЄС.

Для виконання Концепції заплановано напрями впровадження міжсекторального підходу її реалізації, проведення реформи системи управління, удосконалення державної аграрної політики, інституційного середовища, організаційно-економічного механізму, фінансового та інформаційного забезпечення і державної підтримки розвитку сільських територій.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.07.2024 № 684-р. ухвалено **Стратегію продовольчої безпеки України на період до 2027 року** та затверджено операційний план заходів з її реалізації, яка визначає цілі, завдання та основні напрями державної політики у сфері продовольчої безпеки.

Паспорт громади – це не фізичний документ, а інструмент для аналізу, планування та просування громади, який складається для різних попередньо визначених цілей, залежно від типу паспорта. Основні цілі та вигоди від створення паспортів громади:

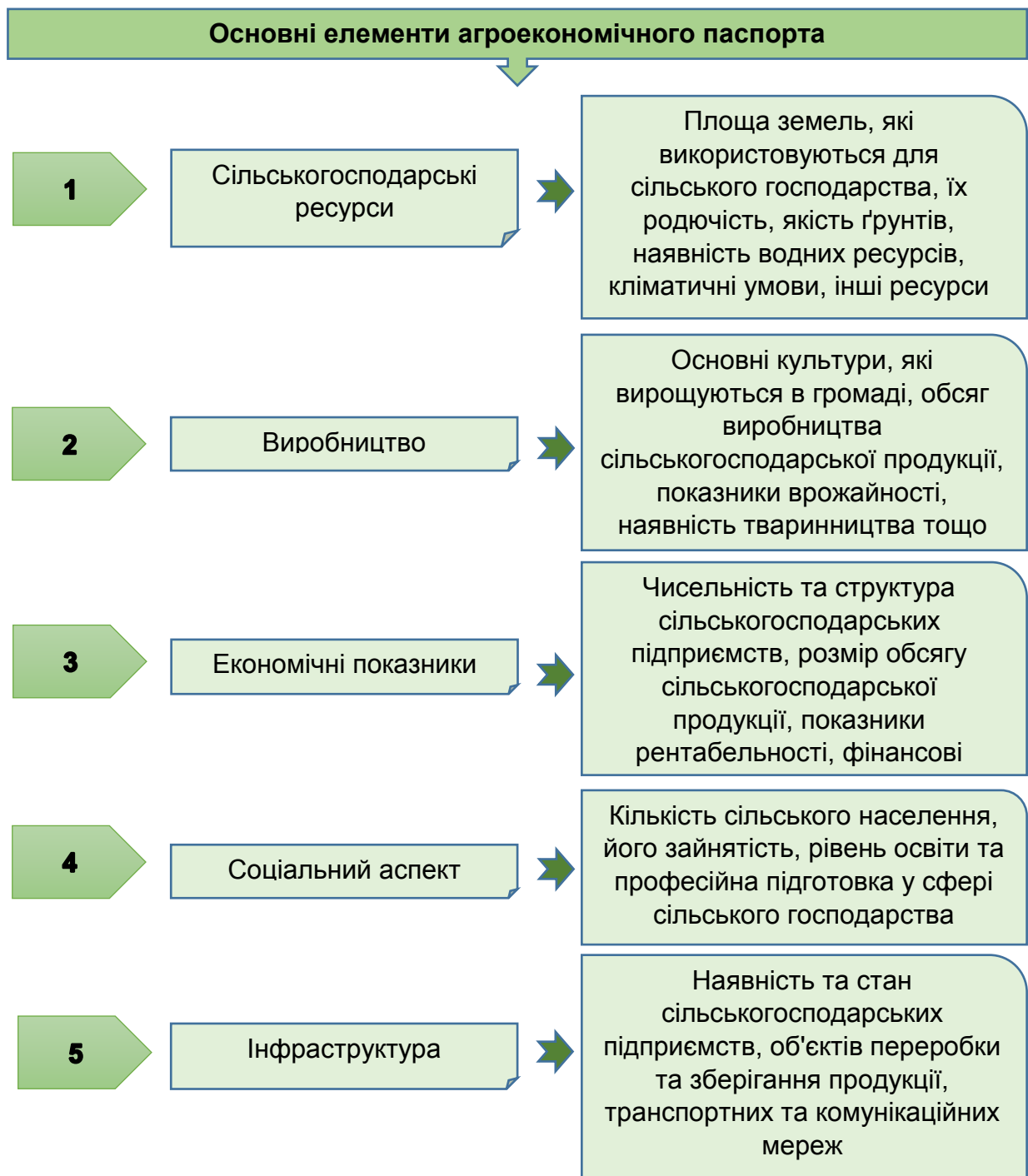
Економічні – аналіз економічного стану та потенціалу громади, зокрема ресурсної бази та бізнес-середовища, визначення інвестиційних можливостей та розвитку різних галузей.

Інвестиційні – залучення інвесторів, визначення конкурентоспроможності громади, покращення іміджу та економічного розвитку.

Соціальні – оцінка потреб громади, визначення пріоритетів соціальної політики, покращення якості життя мешканців, розширення асортименту та якості соціальних послуг.

Формування стратегії розвитку громади – довгострокове планування розвитку, визначення пріоритетів та цілей, покращення взаємодії між владою та громадянами.

Агроекономічний паспорт громади – це документ, який містить інформацію про сільськогосподарські ресурси, виробництво та економічні показники громади. Він є важливим інструментом для планування, аналізу та розвитку сільськогосподарського сектору на місцевому рівні.

Роль агроекономічного паспорту та основні підходи до розробки, форми і змісту, особливості цифровізації та інші рекомендації доступно викладено М. Маліком та Р. Корінцем в **Концепції агроекономічного паспорту громади**, м. Київ, 2022, в рамках проекту «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» (https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/Agrarpolitische_Berichte/Bericht_Korinets_Malik_UA.pdf)

Агроекономічний паспорт громади є підставою для розробки подальшої Стратегії її відновлення та розвитку на основі взаємодії населення, бізнесу та органів управління, а також **може слугувати для бізнес-ідей та інвестицій**. Автори рекомендують виділити наступні розділи Агроекономічного паспорту громади:

Орієнтовний зміст Агроекономічного паспорту

1

Характеристика аграрної економіки громади

- структура, кількісні та якісні показники локальної аграрної економіки;
- кількість суб'єктів аграрної економіки за організаційно-правовими формами (включаючи ОСГ) та напрямками діяльності;
- характеристики фінансової діяльності суб'єктів аграрної економіки;
- внесок суб'єктів аграрної економіки в економіку громади;
- доходи місцевих бюджетів від діяльності суб'єктів аграрної економіки;
- опис проблем, з якими зіштовхуються суб'єкти аграрної економіки громади та вирішення яких потребує залучення інвестицій;
- зовнішні агроінвестиції.

2

Опис ресурсного аграрного потенціалу громади, що може бути використаний для агророзвитку

- експлуатаційний аграрний потенціал - використовується в аграрній економіці в даний час частина можливостей соціально-економічної системи громади;
- частина соціально-економічної системи громади, яка може і повинна бути задіяна для досягнення визначених цілей, що включає всі можливі напрямки агроінвестицій;
- невикористана в даний час і в найближчому майбутньому частина потенціалу соціально-економічної системи громади.

3

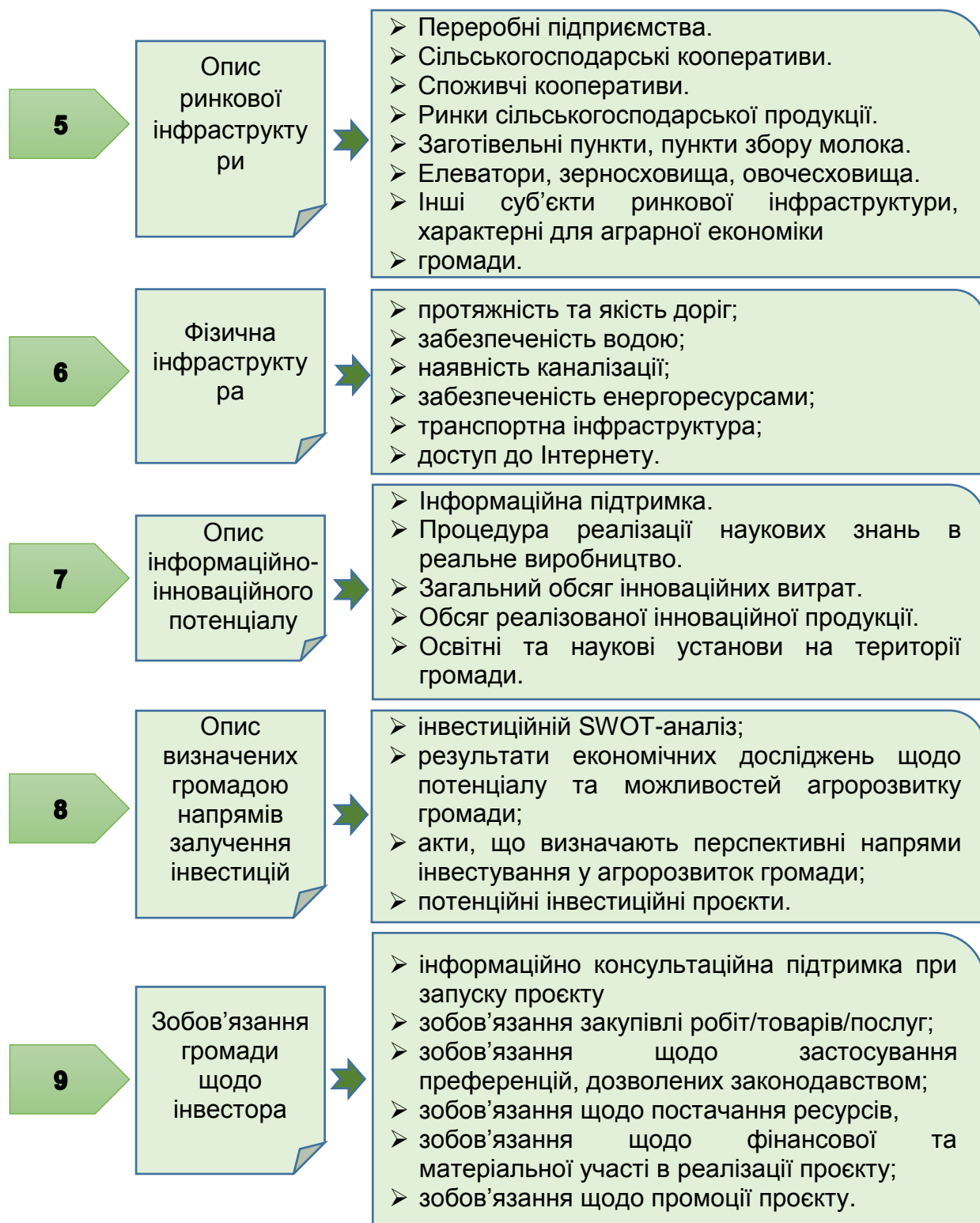
Опис людських ресурсів громади

- кількість населення;
- кількість зайнятого населення;
- віковий склад (розподіл за різними віковими групами);
- розподіл населення за рівнем освіти;
- розподіл населення за статтю.

4

Опис земельних ресурсів

- структура земельних ресурсів територіальної громади за категоріями земель;
- обсяги та напрям використовуваних в аграрній діяльності земельних ділянок;
- земельні ділянки, що пропонуються як об'єкти інвестицій;
- земельні ділянки, для яких існують обмеження щодо використання;
- структура землекористування за типами та розмірами господарства.

Програма USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) упродовж 2022–2025 років співпрацювала з близько 60-ма територіальними громадами України, та з 18-ма партнерськими Територіальними громадами з Кіровоградської (Знам'янська та Помічнянська ТГ), Миколаївської (Баштанська, Вознесенська, Снігурівська ТГ), Харківської (Балаклійська, Малинівська, Мереш'янська, Старосалтівська, Роганська та Чугуївська ТГ) та Херсонської

областей (Великоолександрівська, Нововоронцовська, Новорайська, Станіславська, Кочубеївська, Високопільська та Музиківська ТГ), у координації з обласними військовими адміністраціями цих регіонів і за сприяння Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України (Мінінфраструктури) склала програми комплексного відновлення територій цих територіальних громад, на основі чого розробила **«Методику розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади»**

(https://decentralization.ua/uploads/library/file/895/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%9F%D0%9A%D0%92.pdf).

Зазначена Методика складається з 7 розділів, починаючи з рекомендацій щодо проведення загального аналізу інформації про сільську територію, економічного та ресурсного потенціалу до рекомендацій щодо заходів комплексного відновлення територій територіальної громади, що складають покроковий алгоритм дій. Також Методика містить більше 21 додатка - шаблони документів, рекомендації щодо збору та опрацювання інформації тощо.

РОЗДІЛ 2.
ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
МАЛОГО ФЕРМЕРСТВА В УКРАЇНІ

2.1. Основні законодавчо-нормативні акти щодо розвитку малого фермерства в Україні

Питання створення та регулювання сталого розвитку малого фермерства в Україні регулюється рядом законодавчо-нормативних документів.

Назва документу	Основний зміст	Посилання
Закон України «Про фермерське господарство»	Визначає правові, економічні та соціальні засади створення та діяльності фермерських господарств як прогресивної форми підприємницької діяльності громадян у галузі сільського господарства України. Закон спрямований на створення умов для реалізації ініціативи громадян щодо виробництва товарної сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках, а також для забезпечення раціонального використання і охорони земель фермерських господарств, правового та соціального захисту фермерів України.	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text
Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»	Визначає основи державної політики у бюджетній, кредитній, цінovій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення. Забезпечує пріоритетне надання цільового спрямування державної підтримки малим сільськогосподарським товаровиробникам, у тому числі сімейним фермерським господарствам, які мають у власності та/або користуванні не більше 100 га земель сільськогосподарського призначення та річний дохід яких від реалізації продукції не перевищує 5 мільйонів гривень. Встановлює фінансову підтримку фермерських господарств.	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»	Регулює відносини, що виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб (в тому числі фермерських господарств), їхньої символіки (у випадках, передбачених законом), громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, фізичних осіб - підприємців та відокремлених підрозділів юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави.	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text
Земельний Кодекс України	Встановлює правовий режим земель фермерського господарства. Регулює питання приватизація земель фермерського господарства.	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам»	Визначає механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам», які спрямовуються на фінансову підтримку фермерських господарств на поворотній основі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств.	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2004-%D0%BF#n13
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції»	Визначає механізм використання коштів, передбачених Мінагрополітики в державному бюджеті за програмою «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників», які спрямовуються для державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції.	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/107-2018-%D0%BF#Text
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва на зрошуваних землях»	Визначає механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті Мінагрополітики за бюджетною програмою «Часткова компенсація вартості електроенергії, використаної для поливу на зрошуваних землях»	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/345-2008-%D0%BF#Text

<p>Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання сімейним фермерським господарствам додаткової фінансової підтримки через механізм доплати на користь застрахованих осіб - членів/ голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»</p>	<p>Визначає механізм використання коштів, передбачених Мінагрополітики у державному бюджеті за програмою «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників», які спрямовуються на додаткову фінансову підтримку фермерських господарств із статусом сімейних фермерських господарств через механізм доплати на користь застрахованих осіб - членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.</p>	<p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2019-%D0%BF#Text</p>
<p>Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції»</p>	<p>Визначає механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції» (далі - бюджетні кошти), що надаються з метою забезпечення безперебійного виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення рівня продовольчої безпеки та економічної стійкості України.</p>	<p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2022-%D0%BF#Text</p>
<p>Наказ Міністерства аграрної Політики та продовольства України «Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих особистим селянським господарствам та/або фермерським господарствам, що зареєстровані як фізичні особи - підприємці, внаслідок збройної агресії Російської Федерації»</p>	<p>Визначає процедуру оцінки (визначення розміру) шкоди та збитків, завданих особистим селянським господарствам та/або фермерським господарствам, що зареєстровані як фізичні особи - підприємці, що включає шкоду від каліцтва, тілесного ушкодження, загибелі сільськогосподарських тварин, а також збитки внаслідок знищення чи пошкодження сільськогосподарської техніки та обладнання для агропромислового комплексу через збройну агресію Російської Федерації, станом на дату оцінки, яка здійснена не раніше ніж 23 лютого 2022 року.</p>	<p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1182-23#n14</p>

<p>Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження типової форми договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства»</p>	<p>Затверджує типову форму договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства</p>	<p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-19#Text</p>
<p>Наказ Міністерства аграрної Політики та продовольства України «Про затвердження форми типового бізнес-плану створення та функціонування фермерського господарства (особистого селянського господарства)»</p>	<p>Затверджує форми типового бізнес-плану створення та функціонування фермерського господарства (особистого селянського господарства)</p>	<p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0556-24#Text</p>
<p>Наказ Міністерства аграрної Політики та продовольства України «Про затвердження форм для надання фінансової підтримки розвитку фермерського господарства»</p>	<p>Затверджує відповідні форми заявок</p>	<p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1011-21#Text</p>
<p>Указ Президента України «Про день фермера»</p>	<p>Установлює в Україні День фермера, який відзначається щороку 19 червня</p>	<p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234/2020#Text</p>
<p>Розпорядження Президента України «Про уповноваження М. Сольського на підписання Угоди про надання гранту</p>	<p>Уповноважує Міністра аграрної політики та продовольства України СОЛЬСЬКОГО Миколу Тарасовича на підписання Угоди про надання гранту (Проект «Зміцнення Фонду часткового гарантування кредитів (ФЧГК) для малих фермерських господарств в Україні») (Проект «Зміцнення Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві») між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку, який діє в якості розпорядника Цільового фонду одного донора для Проекту «Зміцнення Фонду часткового гарантування кредитів (ФЧГК) для малих фермерських господарств в Україні».</p>	<p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150/2023-%D1%80%D0%BF#Text</p>

2.2. Врахування Цілей сталого розвитку та САП при формуванні Стратегії сталого розвитку малого фермерства в Україні

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014

Розділ V Економічне та галузеве співробітництво

Глава 6 Навколишнє середовище

Стаття 360

Сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища й таким чином сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки. Передбачається, що посилення природоохоронної діяльності матиме позитивні наслідки для громадян і підприємств в Україні та ЄС, зокрема, через покращення системи охорони здоров'я, збереження природних ресурсів, підвищення економічної та природоохоронної ефективності, інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держави, а також підвищення рівня виробництва завдяки сучасним технологіям.

Розділ V Економічне та галузеве співробітництво

Глава 17 Сільське господарство та розвиток сільських територій

Стаття 403

Сторони співробітничать з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом поступового зближення політик та законодавства.

Стаття 404

Співробітництво між Сторонами у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює такі сфери:

с) заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища і тварин, зокрема поширення застосування методів органічного виробництва й використання біотехнологій, *inter alia* шляхом впровадження найкращих практик у цих сферах.

Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»

1. Підтримуючи проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», забезпечувати дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року:

2) подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства;

13) вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками;

15) захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття...

**Регламент ЄС
2021/2116 від
2 грудня 2021
року**

встановлює норми щодо фінансування, управління та моніторингу САП, правила здійснення витрат в рамках САП, запроваджується систем управління і контролю за здійсненням фінансування на рівні країн-членів, унормовуються процедури для забезпечення прозорості та відповідності витрат

**Регламент ЄС
2021/2117 від
2 грудня 2021
року**

зміни та доповнення до Регламентів ЄС:

- 1308/2013 (що встановлює спільну організацію ринків сільськогосподарських продуктів),
- 1151/2012 (щодо схем забезпечення якості для сільськогосподарських та харчових продуктів),
- 251/2014 (щодо визначення, припису, представлення, маркування та захисту географічних назв ароматизованих винних продуктів),
- 228/2013 (що встановлює спеціальні заходи для сільського господарства у віддалених регіонах ЄС)

Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року є **орієнтирами для розроблення проектів** прогностичних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України.

До загальних цілей політики належить

стимулювання інноваційного, конкурентоздатного, адаптивного і диверсифікованого аграрного сектору, який забезпечує продовольчу безпеку в довгостроковій перспективі

підтримка стану навколишнього середовища, зміцнення його захисту, біорізноманіття, упередження зміни клімату відповідно до завдань ЄС, взятих ним в рамках Паризької кліматичної угоди

зміцнення соціально-економічної тканини сільських територій

Спеціальні цілі полягають в

підтримці належного доходу фермерів по всьому ЄС та їх адаптивності до ситуації задля стабільного виробництва продуктів харчування в ЄС

підтримці конкурентоздатності аграрного сектору за рахунок досліджень, технологій та цифровізації

покращенні позицій первинних виробників у ланцюгах доданої вартості

зменшенні вуглецевих викидів і розвитку сталої енергетики

ефективному управлінні земельними, водними і повітряними ресурсами

зниженні хімічного навантаження на них

збереженні біорізноманіття та ландшафтів

залученні молоді та інших прошарків до діяльності у сфері сільськогосподарського господарства

у підтримці зайнятості, інклюзивності, місцевого розвитку, у тому числі органічного виробництва та збереження лісів

забезпеченні безпечності харчових продуктів, зниженні харчових відходів, підвищення добробуту тварин, підвищенні стійкості до захворювань

Регламент (ЄС) № 2024/1143 про географічні зазначення для вина, спиртних напоїв і сільськогосподарської продукції, а також гарантованих традиційних особливостей і необов'язкових умов якості для сільськогосподарської продукції, що вносить зміни до Регламентів (ЄС) № 1308/2013, (ЄС) 2019/787 та (ЄС) 2019/1753 та скасовує Регламент (ЄС) № 1151/2012

Регламент (ЄС) № 228/2013, що встановлює спеціальні заходи в сільськогосподарському секторі на користь найвіддаленіших регіонів ЄС

Регламент (ЄС) № 251/2014 про географічні зазначення для ароматизованих виноробних продуктів

Регламент (ЄС) 2022/2472 про визнання певних категорій допомоги в сільськогосподарському та лісовому секторах і в сільській місцевості сумісними з внутрішнім ринком із застосуванням статей 107 і 108 Договору про функціонування ЄС

Програма підтримки базового доходу для сталого розвитку (BISS)

є основною підтримкою ЄС для фермерів

- Він забезпечує підтримку доходів для стійкого сільського господарства та має на меті забезпечити можливість заробляти на життя фермерством.
- Сума, яку отримує фермер, залежить від кількості гектарів в обробітку, що відповідають вимогам програми.
- Механізм базової підтримки доходу для сталого розвитку (BISS) замінює схему базової виплати (BPS) і схему єдиної виплати площі (SAPS), які застосовувалися згідно з попереднім Регламентом (ЄС) 1307/2013.
- Основна мета BISS – це підтримка життєздатного доходу фермерів через щорічні незалежні платежі на основі площі.
- Для фермерів відповідність механізму BISS є ніби пропуском до усієї іншої підтримки, оскільки право на прямі платежі є передумовою для отримання додаткової підтримки перерозподілу доходу для сталого розвитку (CRISS), додаткової підтримки доходів для молодих фермерів (CISYF), виплат для малих фермерів (PSF), виплат за «екосхемами».

На додаток до законодавчих вимог до управління, фермери, які отримують підтримку САП, повинні дотримуватися стандартів ЄС щодо належних сільськогосподарських та екологічних практик (GAEC), які призначені для:

- підтримання стабільної площі постійних пасовищ;
- охорони боліт і торфовищ;
- підтримання органічної речовини та структури ґрунту шляхом заборони спалювання стерні;
- захисту води від забруднення шляхом встановлення захисних смуг уздовж водотоків;
- запобігання ерозії ґрунту за допомогою відповідних практик;
- захисту ґрунту шляхом визначення правил мінімального ґрунтового покриття;
- збереження потенціалу ґрунту за допомогою сівозміни;
- підтримання непродуктивних територій та особливостей ландшафту, а також забезпечення збереження особливостей ландшафту шляхом, наприклад, заборони вирізання живоплотів та дерев у період розмноження та вирощування птахів

CRISS

полягає в доплаті за перші гектари фермерам, які мають право на загальну державну підтримку

є додатковим інструментом підтримки доходів, який вимагає від держав-членів перерозподілу прямих платежів від великих ферм до дрібних

мінімальна законодавча вимога для всіх держав-членів полягає в тому, що 10% усіх прямих платежів мають бути виділені CRISS

підтримка надається на гектар і доступна для всіх відповідних малих і середніх ферм, як визначено державою-членом

сума за гектар встановлюється кожною країною ЄС і не може перевищувати 65% від середньої плати за гектар. Сума доплати на гектар залежить від країни

CISYF

Додаткова підтримка доходів для молодих фермерів (the complementary income support for young farmers – CISYF) є добровільною схемою в рамках прямих виплат, яка забезпечує посилену підтримку доходів молодих фермерів, які розпочинають свою діяльність і мають право на базову підтримку доходів.

Підтримка надається у формі щорічної виплати за придатний гектар або річної одноразової суми.

З метою досягнення цих цілей було створено два фонди, які забезпечують єдність та фінансове живлення САП:

- **Європейський сільськогосподарський гарантійний фонд** (European Agricultural Guarantee Fund (EAGF))
- **Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільської місцевості** (European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD))

Окрім двох основних фондів фінансування САП в ЄС існує ще й розгалужена мережа спеціалізованих фондів (EFSI, ESIF, EIB, European Social Fund Plus, Cohesion Fund, Just Transition Fund, European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund, Asylum, Migration and Integration Fund, EU Guarantee Fund і InvestEU Advisory Hub), програм

(HORIZON, COSME) та інструментів (EIP-AGRI, AKIS, EIT, політики (Instrument for Financial Support for Border Management and Visa Policy)).

Нормативні акти щодо Спільної аграрної політики розроблені та прийняті на основі принципів, викладених у Комюніке Єврокомісії до Європарламенту, Ради, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету регіонів «Майбутнє виробництва харчових продуктів та сільського господарства» від 29 листопада 2017 року (Commission communication "The Future of Food and Farming").

Аграрна політика повинна бути спрямована на реалізацію цілей сталого розвитку ООН та Паризької кліматичної угоди, відповідати принципам рівності між країнами-членами, брати до уваги Цілі ЄС щодо клімату та енергії 20-30 (EU 2030 Climate and Energy targets), пропозиції Єврокомісії щодо зміни управління землями та лісами (LULUCF, Effort Sharing and Land-Use, Land Use Change and Forestry).

2.3. Місцеві програми підтримки малого фермерства

Назва області	Назва і посилання на програму	Коротка суть
Вінницька	<p>Про обласну програму розвитку особистих селянських, фермерських господарств, кооперативного руху на селі та дорадництва на 2021–2025 роки : Рішення Вінницької обласної ради від 26.02.2021 р.</p> <p>(https://vinrada.gov.ua/upload/files/8Sklikannya/5ses/68.pdf)</p>	<p>Метою Програми є забезпечення належних та стабільних умов підтримки розвитку с-г обслуговуючих кооперативів, особистих селянських та ФГ як важливої соціально-економічної інституції підвищення ефективності с-г виробництва, створення додаткових робочих місць, активного розвитку сільських територій та підвищення рівня і якості життя сільського населення в цілому. Досягнення мети здійснюватиметься шляхом реалізації заходів Програми за пріоритетними цілями: стимулювання діяльності особистих селянських та ФГ, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та інших суб'єктів господарювання на селі; стимулювання діяльності виробників органічної с-г продукції; стимулювання діяльності СФГ, які займаються виробництвом молока; залучення інвестицій в розвиток аграрного бізнесу на селі; підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки; інформування жителів області про реалізацію державної та регіональної політики у сфері аграрного виробництва та розвитку сільських територій.</p>

Волинська	<p>Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу Волинської області на 2023–2026 роки</p> <p>(https://agrovolyn.gov.ua/article/vykonannya-program-za-2024-rik)</p>	<p>Метою програми є «реалізація системи економічних і організаційних заходів щодо підтримки сільськогосподарських виробників, в т. ч. мікро- та малих для сприяння підвищенню їх продуктивності, дохідності, модернізації, диверсифікації сільськогосподарської діяльності, нарощенню доданої вартості, використанню інноваційних каналів просування продукції, доступу до фінансів тощо, з пріоритетністю на реалізацію можливостей молоді, учасників АТО/ООС, воєнних дій, жінок у веденні господарств сімейного типу». Загальний обсяг коштів в рамках програми 123 500 тис. грн.</p>
Донецька	<p>Про затвердження Програми підтримки агропромислового комплексу та розвитку земельних відносин у Донецькій області на 2021-2027 роки : Розпорядження Голови обласної державної адміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 30.06.2021 р.</p> <p>(https://agro.dn.gov.ua/downloads/2021/07/rozporyadzhennya-pro-zatverdzhennya-programi-APK-666-vid-30.06.2021.pdf)</p>	<p>Метою є «створення економічних та технологічних умов для ефективного розвитку виробництва конкурентоспроможної продукції сільського господарства та переробної сфери малими суб'єктами господарювання та сімейними фермерськими господарствами для розбудови ефективно економіки села, створення передумов сталого розвитку територіальних громад, забезпечення рівності товаровиробників у доступі до фінансових ресурсів, реалізація державної політики у сфері земельних відносин, вжиття заходів із землеустрою та охорони земель».</p>
Житомирська	<p>Про Програму розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2021-2027 роки : Рішення Житомирської обласної ради від 03.11.2022 р. № 17.</p> <p>(https://doc.zt.gov.ua/index.php/8-sklikannya/rishennia/19093-no-17-pro-programu-rozvytku-ahropromyslovoho-kompleksu-zhytomyrskoi-oblasti-na-2021-2027-roky)</p>	<p>Метою є стабільний динамічний розвиток виробництва продукції сільського господарства шляхом створення умов через механізм підтримки агровиробників, у тому числі малих фермерських господарств. Загальні плановані витрати на реалізацію завдань програми з обласного бюджету близько 120 млн. грн.</p>
Закарпатська	<p>Про Програму розвитку і підтримки тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції в області на 2021–2025 роки : Розпорядження</p>	<p>Метою Програми є створення сприятливого середовища та стимулювання розвитку тваринництва та товарного виробництва продукції тваринництва, інфраструктури тваринницької продукції, розв'язання</p>

	<p>Голови обласної державної адміністрації від 14 грудня 2020 р.</p> <p>(https://carpathia.gov.ua/npas/pro-programu-rozvitku-i-pidtrimki-tvarinnictva-ta-pererobki-silskogospodarskoyi-produkciyi-v-oblasti-na-2021-2025-roki)</p>	<p>проблем зайнятості населення, створення додаткових робочих місць та популяризація традиційних карпатських продуктів. Учасниками програми є і сімейні фермерські господарства.</p>
Івано-Франківська область	<p>Про Комплексну програму розвитку агропромислового комплексу та сільських територій Івано-Франківської області на 2022–2025 роки : Рішення Івано-Франківської обласної ради від 17.12.2021 р. № 337-11/2021.</p> <p>(https://orada.if.ua/decision/337-11-2021/)</p>	<p>Очікуваними результатами є збільшення обсягів виробництва та якості продукції агропромислового комплексу Івано-Франківської області, покращення показників роботи сільськогосподарських підприємств та збільшення їх кількості, у тому числі фермерських господарств, що дасть змогу забезпечити стабільні надходження до бюджетів усіх рівнів, створення додаткових робочих місць у сільській місцевості.</p>
Кіровоградська	<p>Про затвердження обласної програми розвитку агропромислового комплексу Кіровоградської області на 2024-2028 роки : Рішення Кіровоградської обласної ради від 21.12.2023 р. № 416.</p> <p>(https://oblrada.kr.ua/decission/3119/pro-zatverdzhennya-oblasnoi-programi-rozvitku-agropromislovogo-kompleksu-kirovogradskoi-oblasti-na-2024--2028-roki-27-12-2023)</p>	<p>Основними напрямками Програми розвитку агропромислового комплексу Кіровоградської області на 2024–2028 роки визначені: сприяння ефективному розвитку малих та середніх суб'єктів господарювання, виробництво конкурентної продукції з доданою вартістю; підтримка сталого розвитку сільських територій; цифровізація сільського господарства. Важливим та вартим уваги є те, що у вказаній програмі не лише застосовується термін «сталий розвиток сільських територій», а передбачаються конкретні заходи щодо його втілення, а саме: «підтримка інвестиційної діяльності шляхом участі у виставкових заходах та поширення передового досвіду аграрних підприємств сільськогосподарської галузі області; розвиток органічного виробництва; сприяння розвитку сільського зеленого та етногастрономічного туризму на сільських територіях; розвиток дорадництва та інформаційно-консультативної систем». Запланований обсяг фінансування становить 46 651,5 тисяч гривень</p>

Львівська	<p>Комплексна програма підтримки та розвитку сільського господарства у Львівській області на 2021–2025 роки. Львівська обласна військова адміністрація</p> <p>(https://loda.gov.ua/documents/34804)</p>	<p>Мета Комплексної програми підтримки та розвитку сільського господарства у Львівській області на 2021–2025 роки полягає у забезпеченні умов для підвищення ефективності сільського господарства шляхом сприяння розвитку селянських господарств, мікро та малих суб'єктів підприємництва, збільшення доданої вартості в аграрному секторі економіки як передумови формування самодостатніх територіальних громад. Головним завданням цієї програми на час дії воєнного стану є реалізація системи економічних і організаційних заходів щодо підтримки мікро- та малих сільськогосподарських виробників. Згідно з оприлюдненого звіту по виконанню Програми за 2024 рік заплановані у 2024 році заходи виконано на суму 4066,25 тис грн., що складає 99% до виділених бюджетних коштів.</p>
Миколаївська	<p>Про затвердження Програми розвитку агропромислового комплексу Миколаївської області на 2021–2025 роки : Рішення Миколаївської обласної ради від 29 вересня 2021 р. № 1.</p> <p>(https://www.mk-oblrada.gov.ua/UserFiles/decreeProject/16316285986140ad3638530.pdf)</p>	<p>Серед іншого, спрямована на створення в регіоні сімейних фермерських господарств.</p>
Одеська область	<p>Про внесення змін до рішення обласної ради від 21 грудня 2018 року No 837-VII «Про затвердження регіональної Програми розвитку агропромислового комплексу Одеської області на 2019-2023 роки «Аграрна Одещина» : Розпорядження Голови Одеської обласної державної адміністрації від 16.11.2023 р. № 977/A-2023.</p> <p>(https://agro.od.gov.ua/agrarna-odeshhyna/agrarna-odeshhyna-na-2019-2023-roky/)</p>	<p>Серед іншого, спрямована на підтримку і розвиток кооперації та малих форм господарювання на селі, зокрема: фінансова підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, фізичних осіб-підприємців, сімейних фермерських господарств, малих землевласників.</p>

Полтавська	<p>Про затвердження програми розвитку та підтримки аграрного комплексу Полтавщини за пріоритетними напрямками на період до 2027 року : Рішення Полтавської обласної ради від 30.05.2023 р. № 613.</p> <p>(https://media.poda.gov.ua/docs/rx4keazx/programa-2027-v-noviy-redaktsiyi-rishennya-vid-24-12-2024-898.pdf)</p>	Підтримка сімейних фермерських господарств є пріоритетним напрямом.
Тернопільська	<p>Про Комплексну програму розвитку агропромислового комплексу Тернопільської області на 2021–2025 роки : Рішення Тернопільської обласної ради від 23.12.2020 р. № 36.</p> <p>(https://docs.google.com/document/d/1ToJ0SaZB5AnpsXfvtDvpQ_u8L0vwmEsU/edit)</p>	Метою програми є розвиток агропромислового комплексу області, зокрема нарощення виробництва сільськогосподарської продукції, розвиток тваринницької галузі, збільшення нових робочих місць, сприяння розвитку сільськогосподарської кооперації, сімейних ферм та фермерських господарств на основі застосування нових економічних підходів та фінансової підтримки.
Хмельницька	<p>Про затвердження Програми розвитку агропромислового комплексу Хмельницької області на 2023–2027 роки : Наказ Голови Хмельницької ОДА від 21.11.2022 р. № 483/2022-н.</p> <p>(https://apr.adm-km.gov.ua/uploads/files/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%20%D0%90%D0%9F%D0%9A%20(1).pdf)</p>	Передбачає підтримку розвитку фермерських господарств.
Черкаська	<p>Про Програму підтримки розвитку сільськогосподарських кооперативів та сімейних фермерських господарств у Черкаській області на період до 2027 року : Рішення Черкаської обласної ради від 22.12.2023 р. № 22-6/VIII.</p> <p>(https://www.oblrada.gov.ua/oblastn-programi)</p>	Метою Програми підтримки розвитку сільськогосподарських кооперативів та сімейних фермерських господарств у Черкаській області на період до 2027 року є удосконалення соціально-економічних та організаційних умов для створення та розвитку кооперативів, СФГ, стійкої системи їх підтримки, забезпечення безпосереднього доступу до організованого аграрного ринку, підвищення рівня зайнятості та добробуту сільського населення.

2.4. Державна політика та правове забезпечення розвитку органічного виробництва серед малих фермерів

Згідно Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10 липня 2018 року № 2496-VIII:

Стаття 1: **Органічне виробництво** - сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції

Питання правового забезпечення розвитку органічного виробництва серед малих фермерів регулюється рядом **нормативно-правових актів**. Зокрема:

Назва документу	Основний зміст	Посилання
Закон України від 10 липня 2018 року № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»	визначає основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, засади правового регулювання органічного виробництва, обігу органічної продукції та функціонування ринку органічної продукції, правові основи діяльності центральних органів виконавчої влади, суб'єктів ринку органічної продукції та напрями державної політики у зазначених сферах	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19
Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970 «Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України»	визначає механізм сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, видачі сертифіката, його дублікату та форму	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-n#Text

<p>Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970 «Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції»</p>	<p>визначає детальні правила органічного виробництва та обігу органічної продукції таких галузей органічного виробництва: органічне рослинництво (зокрема насінництво та розсадництво); органічне тваринництво (зокрема птахівництво, бджільництво); органічне грибівництво (зокрема вирощування органічних дріжджів); органічна аквакультура; виробництво органічних морських водоростей; виробництво органічних харчових продуктів (зокрема органічне виноробство); виробництво органічних кормів; заготівля органічних об'єктів рослинного світу</p>	<p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2019-п#Text</p>
<p>Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 9 червня 2020 р., № 1073 «Про затвердження переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), які можуть використовуватися у виробництві органічної продукції та які можуть використовуватися у максимально допустимих кількостях»</p>	<p>містить Перелік речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях</p>	<p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0763-20#Text</p>
<p>Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 22 лютого 2019 року № 67 «Про затвердження державного логотипа для органічної продукції»</p>	<p>містить технічний опис державного логотипа для органічної продукції</p>	<p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0261-19#Text</p>

Згідно **Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»** від 10 липня 2018 року № 2496-VIII:

Стаття 15. **Вимогами до виробництва органічних харчових продуктів є:**

- ✓ використання переважно біологічних, механічних та фізичних методів виробництва;
- ✓ використання під час виробництва органічних інгредієнтів (додана вода та кухонна сіль не включаються у розрахунок відсоткових часток складників органічних інгредієнтів);
- ✓ вживання належних заходів для уникнення забруднення недозволеними речовинами або продуктами, заходів з очищення і дезінфекції виробничого обладнання та потужностей, а в разі необхідності - заходів з очищення харчової продукції. Усі заходи з очищення повинні фіксуватися оператором;
- ✓ ведення обліку та документування усіх операцій з виробництва органічних харчових продуктів;
- ✓ ідентифікація кожної партії органічних харчових продуктів;
- ✓ вміст у готовому харчовому продукті не більше одного інгредієнта сільськогосподарського походження перехідного періоду.

Будь-яка органічна ферма, яка хоче виробляти органічну продукцію, повинна пройти перехідний період, який залежить від галузі органічного виробництва

Для органічного рослинництва тривалість перехідного періоду щодо земельних ділянок для вирощування однорічних культур не може бути менше **ніж 24 місяці** до початку посіву, а для багаторічних культур (крім фуражних) не може бути менше **ніж 36 місяців** до першого збирання органічної продукції. Тривалість перехідного періоду щодо сінокосів і пасовищ для виробництва органічних кормів та щодо земельних ділянок для вирощування багаторічних фуражних культур не може бути менше **ніж 24 місяці** до першого збирання органічної продукції.

Орган сертифікації може визначити ретроспективну дату початку перехідного періоду (але не більше ніж **на 18 місяців** для перелогів та **30 місяців** для багаторічних насаджень) щодо земель, які протягом останніх **36 місяців** не піддавалися обробітку (перелоги та багаторічні насадження) та забрудненню речовинами іншими, ніж ті, що дозволені законодавством у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Перехідний період для виробництва органічного насіння і садивного матеріалу становить: **один вегетаційний період** для розмноження однорічних культур та **два вегетаційні періоди** для розмноження багаторічних культур.

Для виробництва органічної аквакультури тривалість перехідного періоду щодо водних об'єктів, які не можуть бути висушені, очищені та дезінфіковані, становить **24 місяці**; щодо об'єктів, які були висушені або знаходилися під паром, перехідний період становить **12 місяців**; щодо об'єктів, які були висушені, очищені та дезінфіковані, перехідний період становить шість місяців.

Орган сертифікації може визначити **ретроспективну дату** початку перехідного періоду, якщо з такої дати водні об'єкти не піддавалися обробці речовинами іншими, ніж ті, що дозволені законодавством у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Тривалість перехідного періоду щодо місць збору морських водоростей становить **шість місяців**. Тривалість перехідного періоду щодо культивування морських водоростей не може бути менше ніж **шість місяців або один повний виробничий цикл**.

Тривалість перехідного періоду тваринництва не може бути менше ніж: **12 місяців** для коней і жуйних тварин, у тому числі антилоп і бізонів, призначених для виробництва м'яса, і в будь-якому випадку **не менше трьох четвертих їхнього життя**; **шість місяців** для дрібних жуйних тварин і свиней, худоби для виробництва молока; **10 тижнів** для птиці, призначеної для виробництва м'яса, введеної до господарства до досягнення нею триденного віку; **шість тижнів** для птиці, призначеної для виробництва яєць.

Тривалість перехідного періоду щодо продукції бджільництва не може бути меншою, ніж **12 місяців**.

Стаття 25. Датою початку перехідного періоду є дата укладення між оператором та органом сертифікації **договору на проведення сертифікації**.

Стаття 27. Органічне виробництво та/або обіг органічної продукції в Україні підлягає **сертифікації**. Сертифікація органічного виробництва та/або обігу органічної продукції проводиться з щорічною обов'язковою виїзною перевіркою органом сертифікації з метою встановлення відповідності процесу виробництва продукції та її обігу вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Стаття 27. У сертифікаті обов'язково зазначаються:

- ✓ прізвище, ім'я та по батькові ФОП/ найменування юридичної особи;
- ✓ код згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань (для юридичних осіб) або реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб);
- ✓ галузь (галузі) органічного виробництва та/або обігу органічної продукції;
- ✓ визначення статусу продукції (органічна/перехідного періоду) та її асортимент;
- ✓ дата видачі сертифіката, дата закінчення строку його дії;
- ✓ інформація про орган сертифікації, що видав сертифікат.

Порядок видачі сертифіката, його дубліката та його форма визначаються

Порядком сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції.

Підставами для відмови у видачі сертифіката є:

- ✓ встановлення за результатами перевірки невідповідності будь-якої стадії виробництва або обігу органічної продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;
- ✓ виявлення недостовірності відомостей, поданих на підтвердження відповідності вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Підставами для зупинення дії сертифіката є:

- ✓ виявлені органом сертифікації порушення оператором законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;
- ✓ непроходження щорічної планової або позапланової перевірки потужностей операторів;
- ✓ незабезпечення оператором вільного доступу до його потужностей, а також ненадання на вимогу органів сертифікації документів, необхідних для перевірки, у тому числі допуску до фінансових документів;
- ✓ звернення від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, з інформацією про порушення оператором вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Підставами для відкликання сертифіката є:

✓ неукладення оператором договору на проведення сертифікації з новим органом сертифікації протягом 30 днів з дня розірвання договору на проведення сертифікації між органом сертифікації та оператором, з яким у нього було укладено договір на проведення сертифікації;

✓ неукладення оператором договору на проведення сертифікації з новим органом сертифікації протягом 30 днів з дня виключення органу сертифікації, з яким у нього було укладено договір на проведення сертифікації, з Реєстру органів сертифікації;

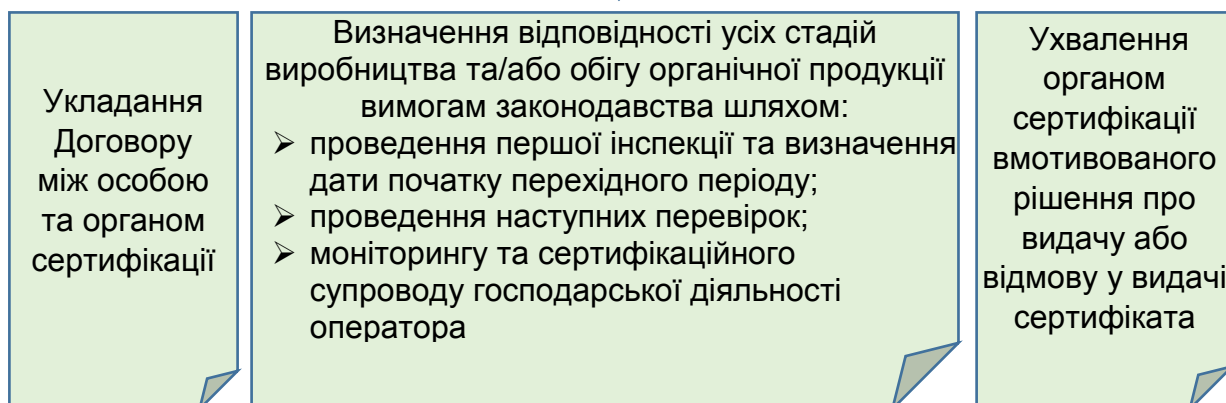
✓ неусунення порушень, що призвели до зупинення дії сертифіката протягом строку, встановленого органом сертифікації або центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, який не може бути менше 30 днів;

✓ звернення оператора із заявою про відкликання його сертифіката;

✓ непроходження щорічної планової або позапланової перевірки потужностей операторів.

Державний логотип, затверджений **наказом Мінагрополітики від 22.02.2019 № 67 «Про затвердження державного логотипа для органічної продукції»**, може наноситися на будь-яку упаковку, етикетку (стікер), споживчу тару, контретикетку, кольєретку, ярлик, пробку, листок-вкладиш, документ, повідомлення, інші елементи упаковки, що супроводжують органічну продукцію чи належать до неї.

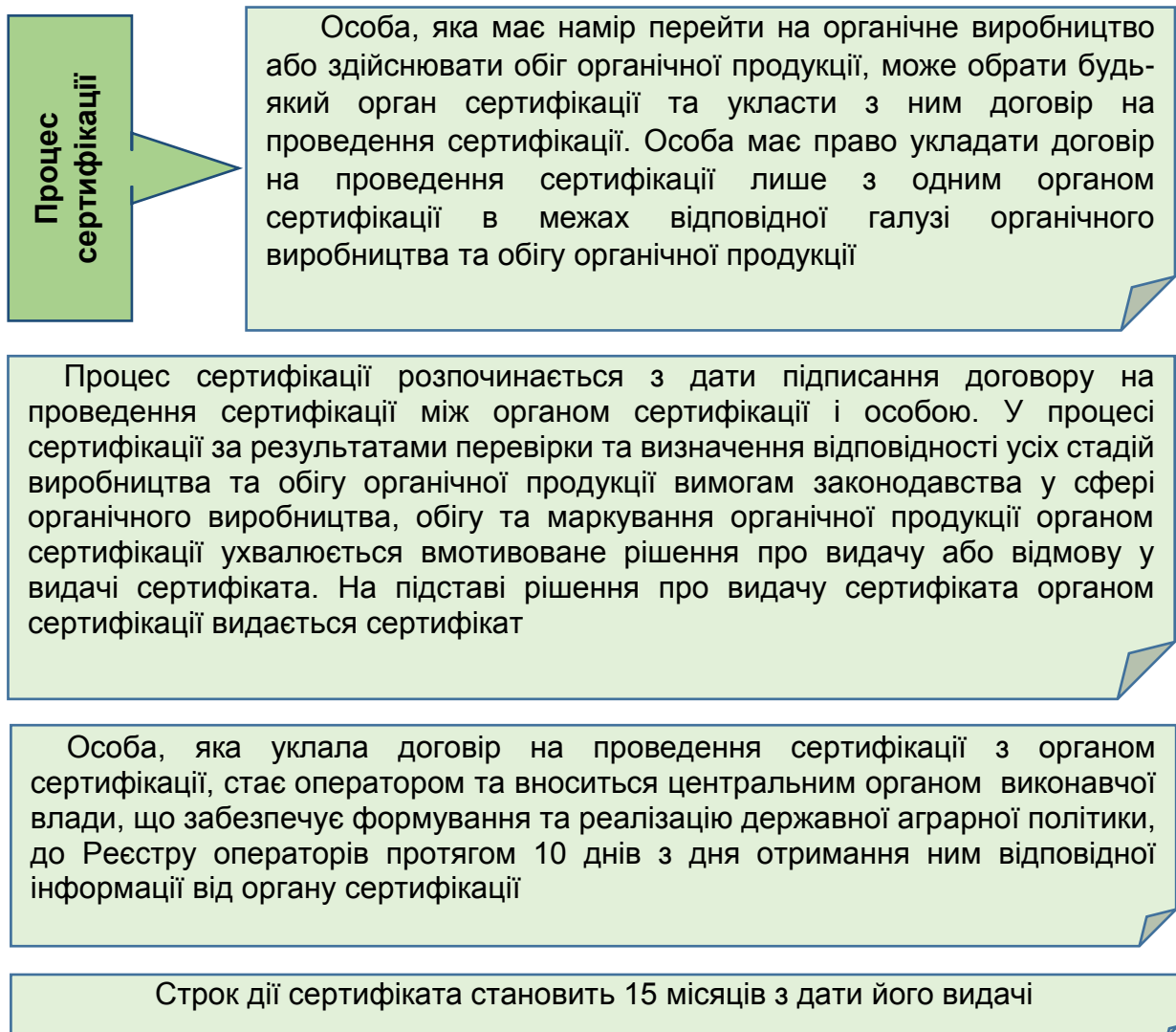
ПРОЦЕС СЕРТИФІКАЦІЇ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА/АБО ОБІГУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ СКЛАДАЄТЬСЯ З ТАКИХ ЕТАПІВ:

Згідно Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10 липня 2018 року № 2496-VIII:

Стаття 34: Обов'язковим елементом маркування органічної продукції є кодовий номер, що розміщується під державним логотипом для органічної продукції та містить:

- акронім, що ідентифікує державу походження;
- напис «organic»;
- реєстраційний код органу сертифікації, що здійснив сертифікацію органічного виробництва.

Забороняється маркування державним логотипом для органічної продукції сільськогосподарської продукції, що була отримана не в результаті органічного виробництва або є продукцією перехідного періоду, а також використання під час маркування такої продукції будь-яких позначень та написів «органічний»,

«біодинамічний», «біологічний» «екологічний», «органік» та/або будь-яких однокореневих та/або похідних слів від цих слів з префіксами «біо-», «еко-» тощо будь-якими мовами.

Державний логотип для органічної продукції наноситься виключно на продукцію, вироблену відповідно до законодавства України у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, що підтверджено сертифікатом, що засвідчує відповідність процесу виробництва продукції та її обігу вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Вимоги до маркування органічної продукції

Продукт дозволяється маркувати як органічний продукт, якщо він вироблений відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції і містить **не менше ніж 95 % органічних інгредієнтів** сільськогосподарського походження (за вагою без урахування частки води та кухонної солі) та **не більше 5 % (за вагою) неорганічних інгредієнтів**, внесених до Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях

Під час маркування неорганічної продукції у переліку інгредієнтів продукту можуть зазначатися складники, отримані у результаті органічного виробництва, лише у разі якщо відсоток таких складників перевищує 2 відсотки. У такому разі у переліку інгредієнтів обов'язково зазначається відсоток складників (за вагою без урахування частки води та кухонної солі), отриманих у результаті органічного виробництва, до загальної кількості складників. При цьому інформація про такі складники має відображатися літерами такого самого кольору і розміру, що і решта інформації у переліку інгредієнтів.

Органічна продукція, що вводиться в обіг та реалізується, повинна маркуватися **державним логотипом** для органічної продукції.

Стаття 36. Органічна продукція, що вводиться в обіг, підлягає **обов'язковому декларуванню**.

Декларації щодо обсягів органічної продукції, що вводиться в обіг, подаються операторами органам сертифікації. Оператори несуть відповідальність за повноту і достовірність даних, зазначених у декларації щодо обсягів органічної продукції, що вводиться в обіг.

Органи сертифікації подають зведені матеріали щодо обсягів органічної продукції, що вводиться в обіг операторами, з якими вони уклали договір на проведення сертифікації, центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів, та центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики.

Вимоги до реалізації органічної продукції

Реалізація органічної продукції дозволяється будь-якими суб'єктами господарювання лише за наявності відповідного сертифіката (копії), виданого оператору, що виробив відповідну продукцію, та відповідного маркування згідно з вимогами, встановленими законодавством у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Особи, які здійснюють реалізацію органічної продукції, при прийнятті такої продукції до реалізації повинні пересвідчитися у наявності сертифіката, виданого оператору, що засвідчує відповідність процесу виробництва продукції та її обігу вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Особи, які здійснюють реалізацію продукції, маркованої як органічна, без відповідного сертифіката (копії), несуть відповідальність згідно з Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»

Продукт, що маркований як органічний, але не відповідає вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, підлягає вилученню з реалізації як органічний. Така продукція може реалізовуватися як неорганічна за умови виправлення маркування.

РОЗДІЛ 3.

МЕТОДИКА ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА

3.1. Державні програми підтримки сільгоспвиробників

Держава визначила АПК пріоритетним та намагається підтримувати її декількома шляхами, серед яких надання фінансово підтримки. Це галузь, що охоплює всі етапи виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, до АПК входять не лише сільськогосподарські підприємства, але й ті, що займаються заготівлею, зберіганням, транспортуванням, переробкою (харчова промисловість), а також виробництвом машин, добрив та засобів захисту рослин.

Основними законами для надання підтримки АПК є:

Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»

Закон України «Про фермерське господарство»

Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»

Закон України «Про організації водокористувачів та стимулювання гідротехнічної меліорації земель»

Закон України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу»

Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»

Закон України «Про державний бюджет»

Незважаючи на військові дії, кожен рік у державному бюджеті передбачаються кошти (гранти, субсидії, відшкодування) для підприємств галузі АПК. В Законі «Про державний бюджет України на 2025 рік» від 19.11.2024 № 4059-ІХ (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>) на підтримку аграрної сфери закладено понад 6 млрд гривень, зокрема, на розвиток тваринництва та агропереробної галузі, виплату дотацій на гектар сільгоспвиробникам та на утримання корів, овець і кіз, розмінування сільськогосподарських земель, меліорацію та гранти на садівництво.

Кошти на підтримку аграрної сфери в бюджеті на 2025 рік

1 млрд грн - на розвиток тваринництва та агропереробної галузі. Це кошти, які надійдуть до Держбюджету із проекту «Земельний банк» від аукціонів з

1 млрд грн - на розмінування сільськогосподарських земель

1,37 млрд - на видачу грантів, в тому числі, на сади і теплиці

200 млн грн заплановані на відновлення і будівництво меліоративних систем

80 млн грн - на надання пільгових безвідсоткових кредитів фермерським господарствам

4 726 млн грн на виплату дотацій на гектар сільгоспвиробникам та на утримання корів, овець та кіз

5 млн грн - на компенсацію ЄСВ сімейним фермерським господарствам

Також бюджет враховує податкові зміни для забезпечення стабільності фінансування Сил оборони України. В частині аграрної галузі ці зміни стосуються:

Мінімальної суми податкових платежів з одного гектару с/г землі. На час воєнного стану вона складатиме 1400 грн/га для ріллі та 700 грн/га для земель з іншими видами цільового призначення - дозволить збільшити прозорість відносин в аграрному секторі, а саме унеможливить зниження рівня податкового навантаження та ухилення від сплати податків

Підвищення мінімальної ціни на продукти виноробства українського виробництва - більше спроможностей саме легальним виробникам вітчизняного вина, адже сьогодні їм складно конкурувати з тими, хто продає фальсифікований продукт

Податкові зміни набувають чинності з 1 грудня. «Заднім числом» нараховуватися нічого не буде.

У 2025 році бюджетні програми з підтримки сільгоспвиробників реалізуються через головних розпорядників бюджетних коштів – Міністерство аграрної політики та продовольства України та Міністерство економіки України.

Розглянемо більш детально деякі програми, що фінансує держава:

Назва програми	Хто може отримати	Сума	Умови отримання фінансування
<p>Урядова програма «Грант на сад»</p> <p>ГРАНТ НА САД</p> <p>надається через портал «Дія» (https://diia.gov.ua/services/grant-na-sad)</p>	<p>Юридичні особи, фізичні особи-підприємці, які займаються садівництвом, ягідництвом, виноградарством</p>	<p>до 400 тис. грн за гектар</p>	<p>Для участі необхідно мати земельну ділянку у власності або оренді, що підходить для вирощування культур, а також надати детальний проєкт розвитку із планом посадки, догляду та прогнозованими результатами. Також заявники повинні підтвердити фінансову спроможність реалізації проєкту шляхом власних коштів або інших джерел фінансування.</p>
<p>Урядова програма «Грант на переробне підприємство»</p> <p>надається через портал «Дія» (https://diia.gov.ua/kinc-evi-stroki-podannya-zayav-na-otrimannya-granitiv)</p>	<p>Громадяни України, фізичні особи-підприємці та юридичні особи, які планують створити або розвивати переробні підприємства</p>	<p>Максимальний розмір гранту 8 млн. грн</p>	<p>Кошти можуть бути використані на придбання обладнання, його доставку та введення в експлуатацію, а також на поповнення оборотного капіталу. Отримувачі гранту зобов'язані створити від 5 до 25 нових робочих місць залежно від суми гранту і забезпечити діяльність підприємства протягом не менше трьох років. Співфінансування проєкту залежить від регіону: для більшості областей держава покриває 50 % витрат, для територій з активними бойовими діями або деокупованих територій – до 80 %.</p>
<p>Урядова програма «Грант на теплицю»</p> <p>надається через портал «Дія» URL: https://diia.gov.ua/services/grant-na-teplicyu</p>	<p>Фізичні особи-підприємці та юридичні особи, які не здійснюють діяльність на територіях активних бойових дій або тимчасово окупованих територіях України</p>	<p>Розмір гранту залежить від площі теплиці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ для 0,4 -0,6 га – 2 млн грн; ➤ для 0,8 -1,2 га – 3,5 млн грн; ➤ для 1,6 - 2,4 га – 7 млн грн, але не більше 70% вартості проєкту 	<p>Земельна ділянка для будівництва теплиці повинна бути у власності або правокористуванні заявника не менше ніж на 7 років і належати до земель сільгосппризначення. Отримувач гранту зобов'язаний створити не менше 4 постійних та 10 сезонних робочих місць на 1 га теплиці, забезпечити її джерелом водозабору та зрошенням, а також здійснювати діяльність не менше 3 років після завершення будівництва.</p>

<p>Субсидія на оброблювані угіддя</p> <p>подати заявку можна через Державний аграрний реєстр (ДАР) (https://www.dar.gov.ua/)</p>	<p>Фермери та агровиробники які мають господарства з 1 до 120 гектарів земель сільськогосподарського призначення</p>	<p>4 тисячі гривень на гектар</p>	<p>Умова – аграрій не отримував аналогічної підтримки у 2024 році.</p>
---	--	-----------------------------------	--

Ветерани та родини ветеранів можуть отримати вищевикладені гранти від держави, а також грант на власну справу, з додатковими пільговими умовами:

Гранти для ветеранів та членів їхніх сімей «Є-РОБОТА» (250 000 – 1 000 000 грн) (<https://diia.gov.ua/services/grant-dlya-veteraniv-ta-chleniv-yihnih-simej>)

Назва програми	Сума	Умови отримання фінансування
<p>Урядова програма «Власна справа»</p> <p>надається через портал «Дія» (https://www.dcz.gov.ua/people/ubd)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ До 250 тис. грн (створення 1 робочого місця). ➤ До 500 тис. грн (створення 2 робочих місць). ➤ До 1 млн грн (для ФОП, які провадять діяльність понад 36 місяців, створення 4 робочих місць, з яких мінімум 2 мають бути зайняті ветеранами або особами з інвалідністю). 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Можливість збільшити строк реалізації проекту: з 3 до 7 років. ➤ Можливість повторного отримання гранту: після успішного закриття першого (доступно один раз). ➤ Фінансування транспортних засобів: Можливість придбання транспорту для комерційних цілей. ➤ Строк на реєстрацію бізнесу: 20 днів після схвалення заявки. ➤ Обов'язкове співфінансування: для грантів від 250 тис. грн - власні кошти від 30 %. ➤ Для гранту понад 500 тис. грн підприємець повинен мати статус ФОП не менше 36 місяців.

3.2. Грантові програми для фермерів від міжнародних донорів

Крім існуючих довгострокових програм підтримки, держава, у тісній співпраці з міжнародними донорськими організаціями та фінансовими інституціями, активно розробляє та впроваджує цільові грантові конкурси та спеціалізовані програми допомоги.

На відміну від постійних механізмів підтримки, такі програми є тимчасовими та мають чітко визначений період реалізації - активуються саме тоді, коли виникає гостра потреба аграріїв у конкретних матеріальних ресурсах, таких як високоякісне насіння, паливно-мастильні матеріали, добрива, засоби захисту рослин.

Програми за підтримки міжнародних партнерів, що функціонують у 2025 році:

Назва програми	Хто може отримати	Сума	Умови отримання фінансування
Програми, відкриті продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) за підтримки ЄС			
<p>Гранти на підтримку агрегаційних моделей у ягідництві та овочівництві</p> <p>подати заявку можна через Державний аграрний реєстр (https://www.dar.gov.ua/)</p>	малі та середні агропідприємства	Загальний бюджет ініціативи становить 150 тис. дол. США	Пріоритет отримують фермерські господарства у Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях, які застосовують екологічно стійкі практики. Окрім фінансової допомоги, учасники зможуть отримати технічну підтримку, консультації експертів та доступ до навчальних програм.
<p>Допомога українським фермерам у закупівлі насіння зернових</p> <p>подати заявку можна через Державний аграрний реєстр (https://www.dar.gov.ua/)</p>	фермери, які обробляють від 10 до 300 гектарів	фінансується урядами Німеччини та Франції і передбачає надання ваучерів на 1000 дол. США для закупівлі насіння зернових культур	Програма охоплює 550 фермерів, які обробляють від 10 до 300 гектарів у Чернігівській, Донецькій, Херсонській, Одеській та Запорізькій областях, із пріоритетом для жінок-керівників господарств і фермерів, що працюють поблизу лінії фронту.

Програма за підтримки урядів Канади, Японії, США, а також австралійської благодійної організації Minderoo Foundation

<p>Програма надання рукавів для тимчасового зберігання зерна місткістю 200 тонн кожен</p> 	<p>агровиробники, які обробляють від 50 до 10 000 гектарів</p>	<p>Програма спрямована на забезпечення фермерів необхідними засобами для зберігання врожаю. Це тимчасова програма, яка реалізовувалась в період збору врожаю для вирішення сезонних потреб аграріїв, тож варто відстежувати оновлення інформації.</p>
--	--	---

Програми, що фінансуються міжнародною гуманітарною організацією Mercy Corps за підтримки Фонду Говарда Г. Баффета

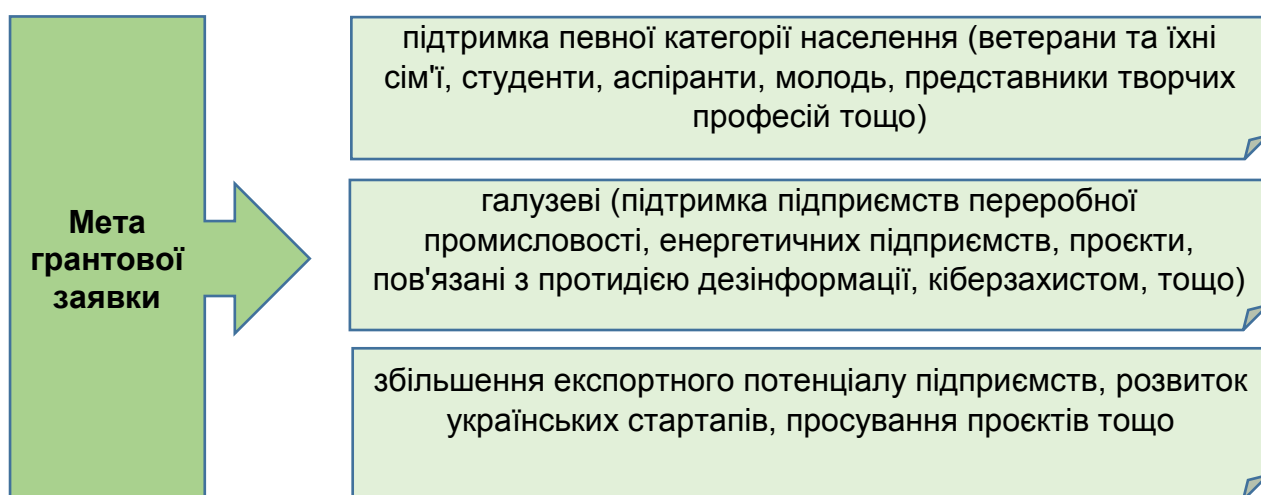
<p>Фінансова допомога домогосподарствам та дрібним фермерам</p> <p>подати заявку можна на сайті Mercy Corps URL: https://uasp.mercycorps.org/</p>	<p>Родинам та внутрішньо переміщеним особам, які постраждали від війни, для відновлення їхньої сільськогосподарської діяльності</p>	<p>Середній розмір фінансової допомоги – 3 000 дол. США у гривневому еквіваленті за курсом НБУ, з можливістю коригування суми відповідно до потреб домогосподарств.</p>	<p>Отримати допомогу можуть особи, зареєстровані на територіях, де велися бойові дії, і які проживають на підконтрольних уряду України територіях. Програма охоплює Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Миколаївську, Харківську та Херсонську області, за винятком районів з активними бойовими діями або високим ризиком для життя.</p>
<p>Фінансова допомога малому та середньому бізнесу у сфері сільського господарства</p> <p>подати заявку можна на сайті Mercy Corps URL: https://uasp.mercycorps.org/</p>	<p>Малі та середні підприємства аграрного сектору, які зазнали впливу війни і мають або планують співпрацю з дрібними фермерами, домогосподарствами</p>	<p>Середній розмір фінансової допомоги становить 75000 дол. США, проте сума може коригуватися відповідно до потреб бізнесу.</p>	<p>Програма передбачає допомогу у відновленні сільськогосподарської діяльності і подолання наслідків війни для постраждалих родин, внутрішньо переміщених осіб, фермерів та агробізнесів. Програма охоплює Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Миколаївську, Харківську та Херсонську області, за винятком територій з активними бойовими діями або обмеженим доступом</p>

Грантова підтримка є значущим видом безповоротної фінансової допомоги, призначеної для стимулювання проєктної діяльності, освітніх ініціатив, розвитку бізнесу та інших суспільно важливих напрямків. Її унікальність полягає у відсутності зобов'язань з повернення коштів, що робить гранти потужним каталізатором зростання.

Надавачами грантів є як державні структури, так і широкий спектр приватних фондів та міжнародних донорських організацій. Важливою особливістю сучасного грантового ландшафту є відсутність уніфікованої платформи для публікації оголошень. Кожна грантодаюча установа самостійно визначає канали поширення інформації, що включають як їхні власні офіційні веб-сайти, так і різноманітні українські спеціалізовані онлайн-ресурси.

Отже, для своєчасного доступу до релевантної інформації про грантові конкурси, критично важливим є систематичний та постійний моніторинг цих численних джерел. Така стратегія дозволяє ефективно орієнтуватися у потоці пропозицій та максимально використовувати доступні можливості фінансування.

Під час вивчення грантових оголошень, першочерговим і найважливішим кроком є ретельний аналіз відповідності мети грантового конкурсу сутності та завданням вашого проєкту.

Грантові оголошення, як правило, супроводжуються жорсткими часовими рамками для подання заявок, що варіюються від короткострокових до багатомісячних періодів. Стратегічно важливо не відкладати підготовку, щоб забезпечити високу якість фінального пакету документів.

Для забезпечення доступу до актуальної інформації про грантові програми для вашого бізнесу, пропонуємо розглянути наступні безкоштовні онлайн-платформи:

-
1. Конкурси. Громадський Простір (prostir.ua)
 2. Допомога підприємцям у створенні та розвитку бізнесу (business.dii.gov.ua/)
 3. EU4Business в Україні (<https://eu4business.org.ua/>)
 4. Ресурсний центр ГУРТ (gurt.org.ua)
 5. 8. Центр розвитку «Час змін» (<https://chaszmin.com.ua/granty-2025/>)
- Фінансування, гранти та субсидії Європейського Союзу (https://european-union.europa.eu/live-work-study/funding-grants-subsidies_en?prefLang=uk)
6. Каталог можливостей (House of Europe)
 7. Активні програми. Фонд Східна Європа (eef.org.ua)

Сучасна практика грантодавців включає проведення установчих онлайн-конференцій, де детально роз'яснюються умови конкурсу та надаються відповіді на запитання, що виникають при ознайомленні з документацією, а також є можливість валідувати відповідність свого проєкту заявленій меті конкурсу.

Після підтвердження рішення про участь, пріоритетним завданням стає оперативне формування повного комплексу документів та/або заповнення апікаційних форм. При цьому ключовим є короткий, але змістовний опис проєкту, що акцентує увагу на його унікальних перевагах та потенціалі, уникаючи надмірної деталізації загальновідомих аспектів. Демонстрація значного обсягу роботи, виконаної за власні ресурси, без залучення донорської допомоги, є переконливим свідченням глибокої продуманості та серйозності ініціативи, що значно підвищує шанси на успіх. Для цього потрібно:

- провести дослідження ринку
- продумати етапи реалізації проєкту
- вказати очікуваний результат після кожного етапу
- показати, що проєкт доопрацьований та готовий до фінансування

!!! Пам'ятайте про те, що не слід завантажувати свою заявку в останній день, оскільки можуть виникнути технічні збої, пов'язані з великим навантаженням на платформу

Фінансова частина документації складається згідно з інструкціями грантодавачів, які чітко вказують, які саме витрати можуть бути покриті грантовим фінансуванням.

Перед поданням заявки необхідно зареєструватись на платформі, яку визначив для себе організатор конкурсу, і заповнити всі необхідні поля.

Отже, грантове фінансування здебільшого надається на безоплатній та безповоротній основі. Тому не слід втрачати можливостей, а навпаки слід приймати участь у всіх відповідних бізнесу конкурсах. Не слід втрачати надію та розчаровуватись при отриманні відмови. Варто сприймати це як можливість доопрацювати проєкт і подати наново. Більшість організацій надають зворотній зв'язок, тому цією можливістю слід скористатись.

Ще важливо знати про оподаткування грантового фінансування.

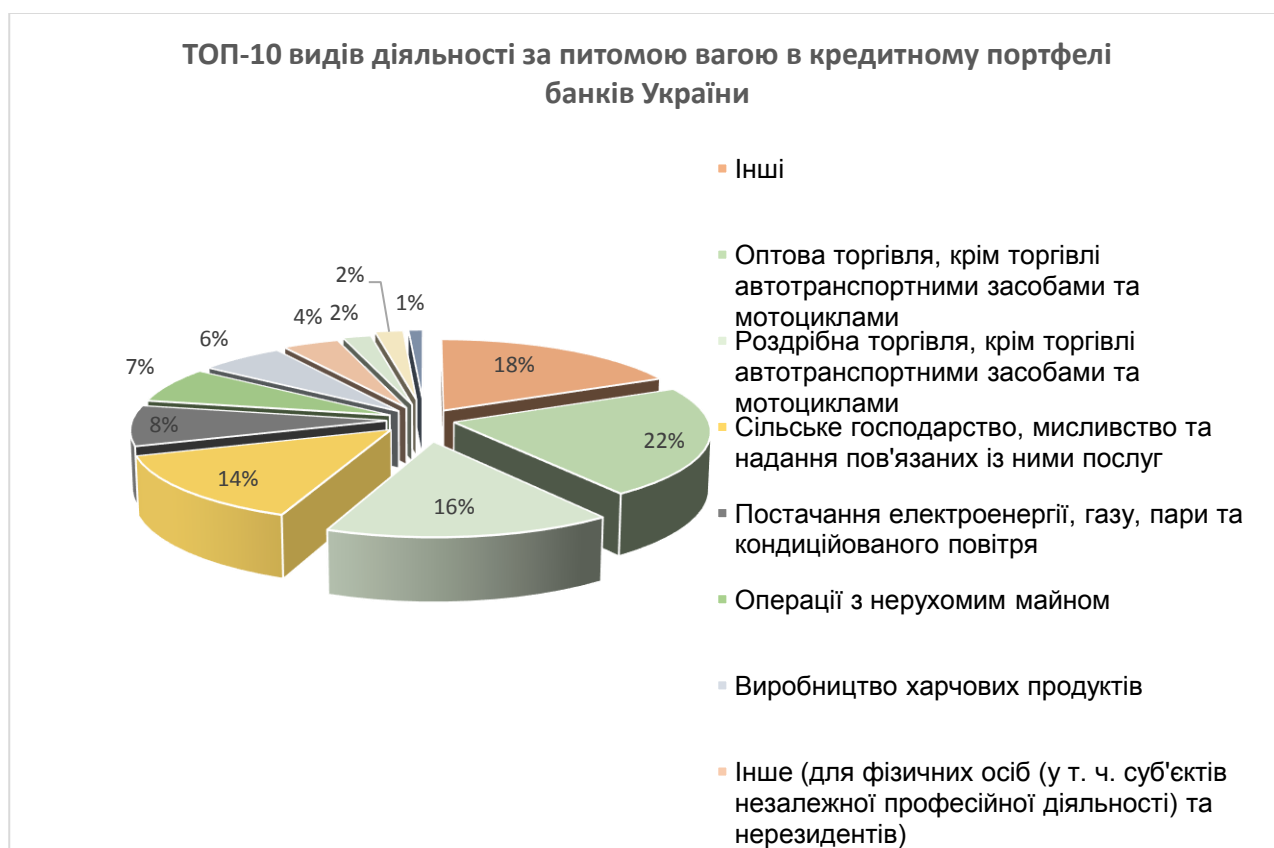
3.3. Банківські кредитні програми

У сучасних умовах військового стану та підвищеної економічної невизначеності в Україні, банківський сектор демонструє вкрай обережний підхід до кредитування малого сільськогосподарського бізнесу. Це проявляється у значному посиленні стандартів схвалення кредитів та жорсткості умов, з якими стикаються позичальники.

Банки віддають перевагу перевіреним клієнтам, що мають довготривалі партнерські відносини та бездоганну кредитну історію. Враховуючи появу нових гібридних ризиків, пов'язаних безпосередньо з військовими діями, фінансові установи вимушені закладати їх у вищі кредитні ставки, оскільки кредитний ризик залишається найбільшою загрозою для стабільності всього фінансового сектору.

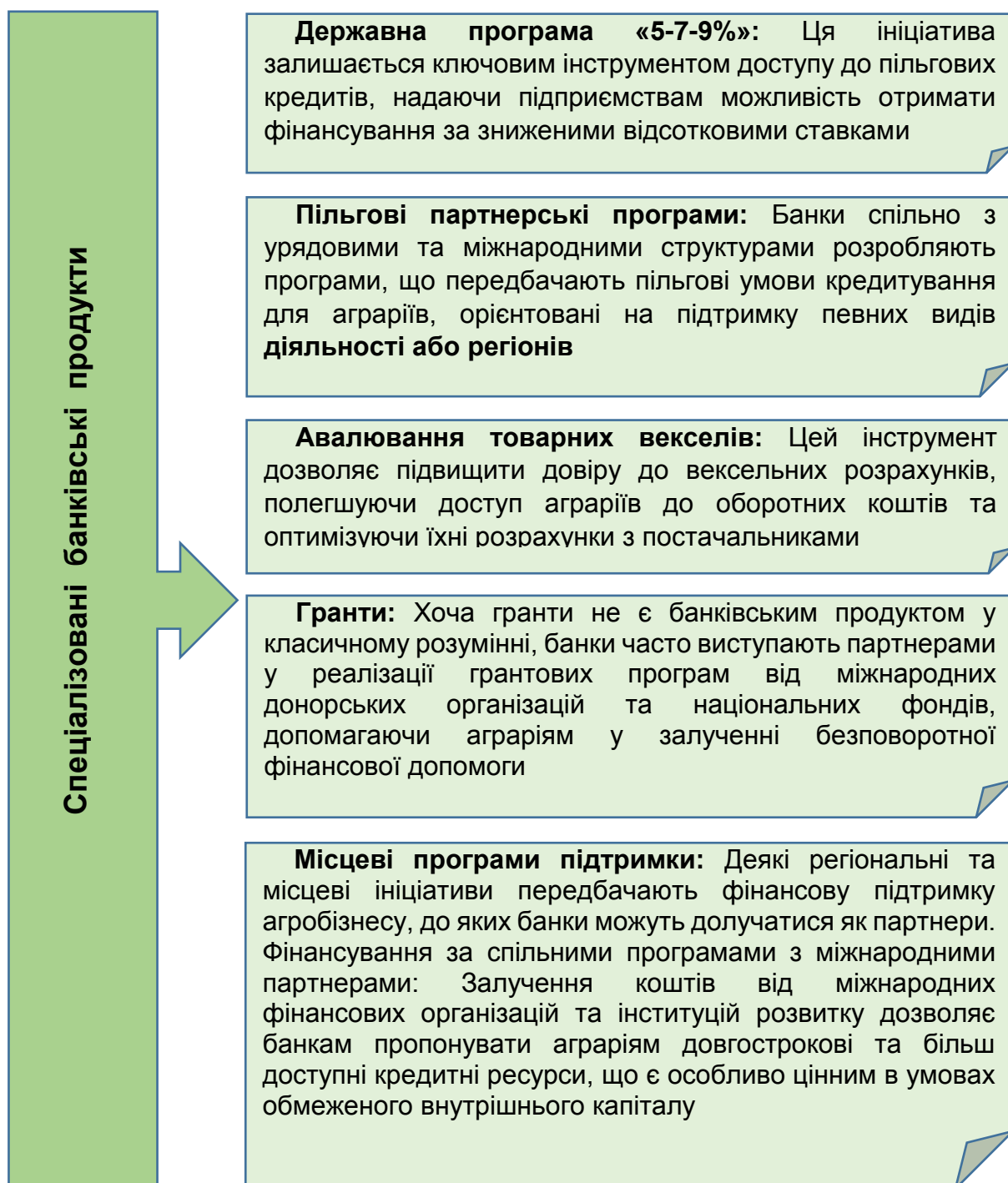
В структурі сукупного банківського портфелю за видами діяльності кредитування сільського господарства займає третє місце і складає приблизно 14 %.

Аналіз структури кредитного портфелю різних банків показує, що то кредити сільськогосподарських підприємств складають від 6 % - 25 % в структурі кредитного портфелю банку.

Водночас, усвідомлюючи стратегічну важливість аграрного сектору для економіки країни та визнаючи, що малий і середній бізнес є його невід'ємною основою,

банківська система, попри виклики, активно адаптується до потреб агропромислового комплексу. Це призводить до розробки та пропозиції низки спеціалізованих фінансових продуктів для суб'єктів господарської діяльності в цьому секторі, що допомагають пом'якшити вплив обережної кредитної політики:

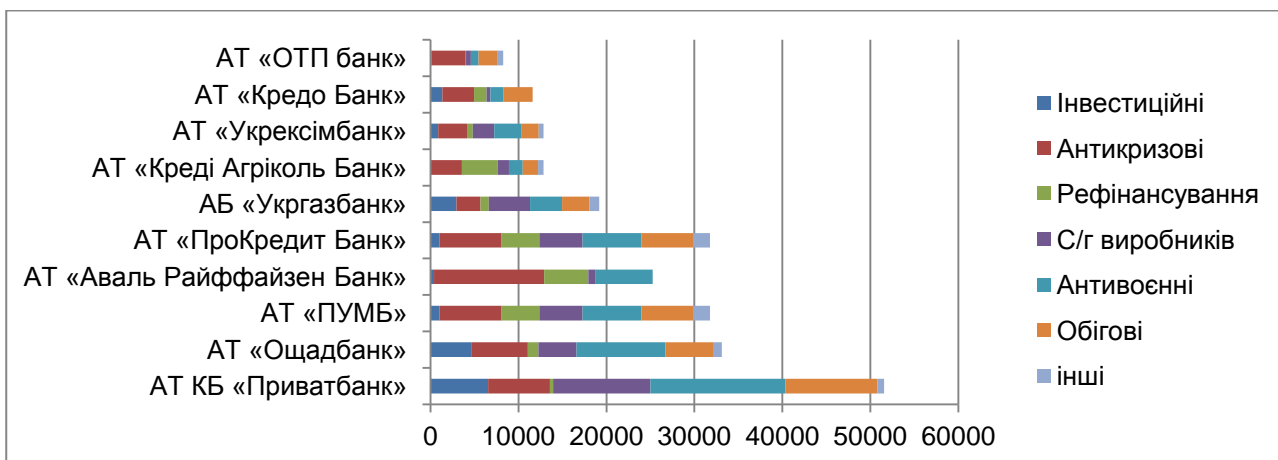

Основні банківські продукти для мікро-, малих, середніх та великих агровиробників:

Банківські продукти, в яких банки є партнерами Уряду:

- Державна програма «5-7-9»:
 - Доступні кредити «5-7-9»;
 - Доступний лізинг «5-7-9»;
 - Доступний факторинг «5-7-9»;
- Компенсаційна ставка;
- Програма для зони високого воєнного ризику.

Розподіл укладених кредитних договорів у розрізі цілей кредитування за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%», млн. грн.

Програми, в яких банки приймають участь як партнери Уряду

Державна підтримка бізнесу «Доступні кредити 5%-7%-9%»

Ціль кредитування: фінансування інвестиційних цілей та фінансування оборотного капіталу.

Умови кредиту: до 150 млн. грн. (для зони високого ризику), власний внесок - від 20%

Строк кредитування: до 60 місяців на інвестиційні цілі та до 24 місяців на поповнення оборотного капіталу

Компенсаційна ставка:

Поза зоною воєнного ризику: інвестиційні цілі – 7% річних (для мікро- та малого бізнесу з можливістю зниження до 5% за створені робочі місця); 9% річних (для середнього бізнесу з можливістю зниження до 7% за створені робочі місця), фінансування потреби в оборотних коштах – 13% річних;

Для зони високого воєнного ризику*: інвестиційні цілі - 1% річних у перші два роки кредитування, надалі 5% річних фінансування потреби в оборотних коштах – 3%

Пільгові партнерські програми

Партнерськими програмами банки зазвичай називають банківські продукти, які:

а) або об'єднують стандартний кредитний продукт з пільговим, завдяки чому позичальник одержує меншу відсоткову ставку за кредитом;

б) або надають кредитування для придбання посівного матеріалу, добрив, техніки тощо у компанії-партнера банку на умовах низької відсоткової ставки.

Відсоткова ставка за партнерськими програмами може становити від 0,01% річних. Партнерські програми розповсюджуються практично на всі банківські послуги з кредитування, зокрема і на авалювання товарних векселів.

* Зона високого воєнного ризику – території можливих бойових дій, для яких не визначена дата припинення можливості бойових дій, або території з дати завершення бойових дій (припинення можливості бойових дій) або тимчасової окупації яких пройшло менше одного календарного року станом на дату укладення кредитного договору

Банк	Кредитний продукт	Ліміт кредиту	Строк кредитування	Валюта	Процентна ставка
АТ «Креді Агріколь Банк»	КРЕДИТУВАННЯ НА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ	До 75% - якщо заставою є об'єкт кредитування До 90% - якщо в забезпечення надано інше майно	До 60 місяців на основні засоби; До 36 місяців – на -ремонт нерухомості	Гривня	14%
				Дол.США	6,5%
				Євро	5,5%
	ФІНАНСУВАННЯ НА ПРИДБАННЯ ОБЛАДНАННЯ	X	До 60 місяців	гривня	14%
				Дол.США	6,5%
				Євро	5,5%
АТ «Райффайзен Банк»	ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КРЕДИТ	30 000 000 грн 80 000 000 грн	До 10 років	Гривня	17,5-18%
	КРЕДИТ «РОЗВИТОК»	3 000 000 грн	24-36 місяців	Гривня	16,35-20,35%
	ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КРЕДИТ на придбання с/г тех., устаткування	30 000 000 грн	6-60 місяців	Гривня	13,2-13,6%
АТ «Кредобанк»	АГРОІНВЕСТИЦІЯ МСБ	Без обмежень, авансовий внесок 30%	До 84 місяців	гривня	13,75%
				Дол.США	6,0%
				Євро	4,5%
				Польський злотий	6,0%
	АГРОТЕХНІКА МСБ	Без обмежень, авансовий внесок 10%	До 60 місяців	Гривня	13,75%
				Дол.США	6,0%
				Євро	4,5%
				Польський злотий	6,0%
АТ «Укресімбанк»	АГРОКРЕДИТ «ІНВЕСТИЦІЙНИЙ»	Авансовий внесок від 30%	До 60 місяців на основні засоби, корпоративні права До 36 місяців на інші цілі	Гривня	13,3%
				Дол.США	6,8%
				Євро	5,8%
	АГРОКРЕДИТ «С/Г ТЕХНІКА»	Авансовий внесок 15% для нової с/г техніки; 20% для іншої	До 7 років на нову техніку; До 5 років на іншу техніку	Гривня	13,3%
				Дол.США	6,8%
				Євро	5,8%

Асортимент програм кредитування оборотного капіталу для підприємств малого та середнього бізнесу мають практично усі банки. Пропозиції відрізняються розмірами кредиту, строками кредитування, ставками кредитування, до кожного позичальника банки мають індивідуальний підхід та пропозицію, залежно від галузі – рослинництво, тваринництво.

Банк	Кредитний продукт	Ліміт кредитування	Строк кредитування	Валюта	Процентна ставка
АТ «Укрексімбанк»	Агрокредит «Оборотний»	Х	До 12 місяців-рослинництву До 18 місяців тваринництву	Гривня	13,3%
АТ «Ощадбанк»	Поповнення обігових коштів	Х	До 36 місяців	Гривня	12,25%
АТ «Укргазбанк»	Програма» Власні кошти»	250 000 євро	До 36 місяців	Гривня Євро	13,1% 4,8%
АТ КБ «Приватбанк»	Агро Сезон	500 000 грн	12-36 місяців	Гривня	10,5% - 13%
АТ «Креді Агріколь Банк»	Кредитна лінія	Не більше 60% від планової посівної або збиральної компанії	До 18 місяців	Гривня	14%
				Дол.США	6,5%
				Євро	5,5%
АТ «Райффайзен Банк»	Кредитна лінія	30 000 000 грн	До 18 місяців	Гривня	12,1-13,0%
	Беззаставний кредит «Довіра»	1 500 000 грн	До 24 місяців		16,35-20,35%
АТ «Кредобанк»	Кредитна лінія «Агро»	75% від розміру вартості с/г циклу	До 24 місяців	Гривня	13,75%
				Дол.США	6,0%
				Євро	4,5%
				Польський злотий	6,0%
АТ «УкрСиббанк»	На поточну діяльність агробізнесу	5 000 000 грн	До 12 місяців	Гривня	віл 8,5%
АТ «ПУМБ»	Генеральний кредитний ліміт для аграріїв	50 000 000 грн	До 60 місяців	Гривня	3,99% - місячна 15,0% річна

Згідно **Закону України від 16.12.1997 № 723/97-ВР:**

Стаття 1: **Фінансовий лізинг** - вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу, коли лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі).

Лізингодавець - суб'єкт лізингу, особа або компанія, банківська або небанківська фінансова установа, яка надає лізингові послуги, він «купує майно або право володіння і використання майна у зв'язку з лізинговою угодою»

Активну роль на ринку лізингу в Україні відіграє Асоціація «Українське об'єднання лізингодавців», яка є відкритим добровільним договірним об'єднанням професійних учасників ринку оперативного та фінансового лізингу, здійснює координацію їх діяльності, щоб сприяти розвитку фінансового та оперативного лізингу в Україні.

Стаття 3. **Предметом договору лізингу** може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками та віднесена відповідно до законодавства до основних фондів.

Не можуть бути предметом лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, єдині майнові комплекси підприємств та їх відокремлені структурні підрозділи (філії, цехи, дільниці).

Стаття 11. **Лізингоодержувач має право:**

- 1) обирати предмет лізингу та продавця або встановити специфікацію предмета лізингу і доручити вибір лізингодавцю;
- 2) відмовитися від прийняття предмета лізингу, який не відповідає його призначенню та/або умовам договору, специфікаціям;
- 3) вимагати розірвання договору лізингу або відмовитися від нього у передбачених законом та договором лізингу випадках;
- 4) вимагати від лізингодавця відшкодування збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням умов договору лізингу.

Лізингові послуги наразі надають як окремі лізингові компанії, так і більша частина банків, які є учасниками державної програми підтримки мікро, малого, середнього та великого бізнесу «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%», що передбачає фінансову допомогу шляхом здешевлення фінансового лізингу, через державну компенсацію ставки Базової винагороди до рівня 5%, 7%, 9% або 11% річних за фінансовим лізингом у національній валюті. Детальніше про умови програми за посиланням <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-dostupnyy-finansovyuy-lizynh-5-7-9/>

**Особливості послуги «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%»
від АТ «ПУМБ» для малого бізнесу**

Умови програми	Деталі фінансування
Максимальна сума фінансування по всій групі пов'язаних контрагентів: до 60 млн. грн.	Графік погашення: винагорода (відсотки) виплачується щомісячно, а основний борг - щомісячно рівними частинами або сезонний.
Максимальна сума фінансування для інвестиційних проектів: до 3 років.	Предмет лізингу: легкові авто для виробничих потреб, вантажні автомобілі, причіпи / напівпричіпи, с/г техніка та причіпне/навісне обладнання до неї, спецтехніка.
Розмір авансу (частка власної участі у проекті): від 25% вартості.	Комісія: становить 1,5% та залежить від суми фінансування за надання послуг фінансового лізингу (сплачується разово).
Разова комісія за надання фінансування (від суми фінансування): 1,5%.	Розмір ставки базової винагороди (відсотків) визначається за наступними формулами: <ul style="list-style-type: none"> • для мікро підприємства ≤ 2: $UIRD (3m)^* + 14\%$; • для малого підприємства ≤ 10: $UIRD (3m) + 12\%$; • для середнього підприємства ≤ 50: $UIRD (3m) + 10\%$; • для великого підприємства > 50: $UIRD (3m) + 8\%$.
Предмети лізингу: легкові та вантажні автомобілі, причіпи / напівпричіпи, с/г техніка та причіпне/навісне обладнання до неї, спецтехніка.	Умови для діючих підприємств: <ul style="list-style-type: none"> • ведення господарської діяльності: більше 12 місяців; • загальний обсяг державної підтримки, отриманої за будь-якою програмою протягом трирічного періоду: не може перевищувати еквіваленту 200000 євро або 400000 євро; • учасники (засновники) та кінцеві бенефіціарні власники (контролери) підприємства: мають бути фізичними особами - резидентами України.
Платежі: винагорода (проценти) щомісячно, основний борг щомісячно рівними частинами або сезонний графік витрати, безпосередньо пов'язані з виконанням договору – щомісячно.	Умови для діючих підприємств: обмеження щодо надання державної підтримки: не підпадають під обмеження щодо надання державної підтримки, визначені статтею 13 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва», а також під обмеження програми Фонду розвитку підприємництва «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%».

Особливості умов послуги фінансового лізингу від АТ «ПУМБ»

Предмет лізингу (нові та вживані)	Строк	Розмір власного внеску	Валюта	Графік погашення
Легкові автомобілі	до 5 років	від 20%	Гривня	Класичний, ануїтет, сезонний
Вантажні автомобілі: вантажні транспортні засоби та причепа	до 5 років	від 20%	Гривня	Класичний, ануїтет, сезонний
С/г техніка: сільськогосподарська техніка, причіпне/навісне обладнання	до 5 років	від 20%	Гривня	Класичний, ануїтет, сезонний
Спецтехніка: <ul style="list-style-type: none"> • екскаватори-навантажувачі; • фронтальні навантажувачі; • телескопічні навантажувачі; • колісні/гусеничні екскаватори; • вилочні навантажувачі; • навантажувачі з бортовим поворотом. 	до 5 років	від 30%	Гривня	Класичний, ануїтет, сезонний
Залізничні вагони: <ul style="list-style-type: none"> • напів-вагони, зерновози, платформи та інший ліквідний залізничний транспорт; • заявки розглядаються в індивідуальному порядку. 	до 5 років	від 35%	Гривня	Класичний, ануїтет, сезонний
Обладнання: <ul style="list-style-type: none"> • деревообробне/металообробне; • виробничі лінії; • складське, торгове, технологічне, енергетичне; • інше ліквідне обладнання; • заявки розглядаються в індивідуальному порядку. 	до 5 років	від 35%	Гривня	Класичний, ануїтет, сезонний

Особливості послуги «Фінансовий лізинг» від АТ «Креді Агріколь банк»

Умови фінансування	Авто	Агро техніка, обладнання	Складські навантажувачі
Строк	12-60 місяців		
Авансовий платіж	від 15%		
Валюта	Гривня		
Тип річної ставки	фіксована		
Мінімальна сума фінансування	від 10 тис. євро в гривневому еквіваленті		
Річна ставка	за домовленістю з Клієнтом		
Комісія за організацію	2.5%	1.5%	1.5%
Вимоги до Лізингоодержувачів	<p>Юридичні особи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • які здійснюють бізнесову-діяльність та можуть надати офіційну звітність за останні два роки; • без негативної кредитної історії та з позитивною діловою репутацією; • з річним доходом від 5 млн грн. 		
Варіанти погашення	Класичний, ануїтет, персоналізований		
<p>Супутні витрати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • витрати на реєстрацію предмету лізингу; • сплата податку до Пенсійного фонду. 	<p>Включаються в графік лізингових платежів. Розмір витрат визначається відповідними Державними органами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • для автотранспорту – ГСЦ МВС; • для с/г та спец техніки – ДержПродСпоживСлужба; • для складського обладнання – ГУ Держпраці. 		
Можливість відмовитись від договору фінансового лізингу	Лізингоодержувач може відмовитись від договору фінансового лізингу до моменту підписання ним акту приймання-передачі, за умови відшкодування всіх витрат та збитків, понесених Банком в зв'язку із виконанням договору фінансового лізингу.		
Дострокове виконання договору фінансового лізингу	Не раніше ніж через 12 місяців з дати приймання-передачі предмету лізингу на умовах, визначених в договорі фінансового лізингу.		
Внесення змін та доповнень до договору фінансового лізингу	Шляхом укладання додаткового договору до договору фінансового лізингу.		

Факторинг – це фінансова операція, що дозволяє підприємствам отримати негайний доступ до грошових коштів та відновити свою ліквідність для виробництва нових товарів. У межах Програми «Доступний факторинг» підприємство за відповідний відсоток поступається факторинговій компанії (уповноваженому фактору) своїм правом вимоги до покупця за неоплачені товари і послуги.

Оператором програми «Доступний факторинг» є Фонд розвитку підприємництва, який реалізовуватиме її через банки-партнери.

Перевагами послуги є:

- Миттєвий доступ до коштів: замість очікування відстрочки платежу, постачальник отримує гроші відразу;
- Покращення грошових потоків: п має більше ліквідності для інших операцій;
- Зниження витрат на ведення рахунків: факторингова компанія бере на себе функції по адмініструванню дебіторської заборгованості;
- Відсутність застави: факторинг не вимагає застави, на відміну від багатьох інших видів кредитування.

Умови участі в Державній програмі «Доступний факторинг»

Фінансова підтримка суб'єктів господарювання за договорами факторингу передбачає компенсацію відсоткової ставки за факторинг на рівні до 13 % річних. Уповноважений фактор надає факторинг суб'єкту господарювання у розмірі до 95 % дебіторської заборгованості, але сума фінансування не може перевищувати 150 мільйонів гривень, включаючи кошти, отримані за програмами «Доступні кредити 5-7-9 %» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9 %».

Програма розрахована на мікро-, малі, середні та великі підприємства – резиденти України, що здійснюють постачання товарів, виготовлених українським товаровиробником, на умовах відстрочення платежу:

- фізична особа – підприємець;
- юридична особа, кінцевий бенефіціарний власник (контролер) якої є фізична особа – резидент України;
- сільськогосподарський товаровиробник.

Детальніше про умови програми за посиланням: <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-finansovoi-derzhavnoi-pidtrymky-sub-iektyv-pidpryiemnytstva-za-dohovoramy-factorynhu-dostupnyy-factorynh/>

Намагаючись розширювати можливості для сільгоспвиробників, деякі банки пропонують скористатися **вексельними програмами**, оскільки саме такі програми дають можливість придбання різних оборотних активів за більш привабливою для аграріїв ціною.

Назва банку	Строк та вартість	Забезпечення	Період користування
АТ «Ощадбанк»	2,5 % від суми авалю	Рухоме та нерухоме майно	до 24 місяців
АТ «Райффайзен Банк»	6 місяців – 3,25-3,5% річних 9 місяців 4-4,25% річних 12 місяців – 5-6% річних	Ліквідні засоби	до 12 місяців
АТ «Креді Агріколь Банк»	2-2,4% - комісія за аваль; 0,5-1%, min 100 грн – разова комісія	Грошове покриття, майнові права на депозит, нерухомість, обладнання, транспортні засоби, інші активи та їх комбінація	до 9 місяців
АТ «ПУМБ»	до 4% річних (сплата за фактичний період дії векселю)	Нерухомість, депозит, с/г техніка та інше ліквідне майно	до 12 місяців
АТ «Кредобанк»	до 6 місяців – 3% річних 6-12 місяців – 4% річних	Ліквідні засоби	до 12 місяців

Укладання вексельної угоди може відбутися тільки за наявності достатнього рівня забезпечення (банки в якості забезпечення окрім ліквідного рухомого та нерухомого майна можуть приймати депозити).

Суть розрахункової операції за допомогою векселя полягає в тому, що агровиробник (векселедавець) видає вексель на ім'я векселедержателя як оплату за послуги, товари чи роботи, який може вирішити, що робити з векселем: оплатити його самостійно або передати третій особі шляхом індосаменту.

Агровиробником ведеться реєстр виданих векселів, що призводить до зайвих витрат. Для агробізнесу більш вигідними є переказні векселі (тратти). У такому випадку сторонами є кредитор (трасант), боржник за векселем (трасат) та особа, яка має здійснити платіж (ремітент).

!!! Пам'ятайте про те, що банківські продукти постійно змінюються. Детально про кожний продукт, можна дізнатися у вашому банку, або одному з провідних державних чи комерційних банків України.

3.4. Аграрні розписки

Згідно **Закону України «Про аграрні розписки» 06.11.2012 р. № 5479-VI:**

Стаття 1: **Аграрна розписка** - товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах.

Відповідно до Закону виділяються два види аграрних розписок: товарна та фінансова.

Стаття 3: **Товарна аграрна розписка** - це аграрна розписка, що встановлює безумовне зобов'язання боржника за аграрною розпискою здійснити поставку узгодженої сільськогосподарської продукції, якість, кількість, місце та строк поставки якої визначені аграрною розпискою. Товарні аграрні розписки складаються в письмовій формі на бланку, підлягають нотаріальному посвідченню і не можуть бути переведені у бездокументарну форму (знеруховлені).

Стаття 5: **Фінансова аграрна розписка** - це аграрна розписка, що встановлює безумовне зобов'язання боржника сплатити грошову суму, розмір якої визначається за погодженою боржником і кредитором формулою з урахуванням цін на сільськогосподарську продукцію у визначеній кількості та якості. Виконання боржником зобов'язань за фінансовими аграрними розписками здійснюється лише в безготівковій формі.

Стаття 7. Аграрна розписка встановлює забезпечення виконання зобов'язань боржника за аграрною розпискою заставою його майбутнього врожаю. Предметом такої застави може бути **виключно майбутній врожай сільськогосподарської продукції**.

Стаття 9. Аграрна розписка видається окремо на кожний вид сільськогосподарської продукції, визначений родовими або індивідуальними ознаками. Відомості про аграрну розписку в момент її посвідчення вносяться до Реєстру аграрних розписок особою, яка вчиняє нотаріальні дії. Аграрна розписка вважається виданою з дня її реєстрації в Реєстрі аграрних розписок.

Стаття 11. Передання прав кредитора за аграрною розпискою здійснюється шляхом здійснення на ній або на її невід'ємному додатку передавального напису «Відступлено» із зазначенням нового кредитора за аграрною розпискою. Такий напис скріплюється підписом попереднього кредитора за аграрною розпискою.

Порівняльний аналіз аграрної розписки та векселів

Особливості	Аграрні розписки	Векселі
Переваги	Доступність - кредитом під заставу майбутнього врожаю можуть скористатися як великі, так і малі фермери, яким не затвердили видачу кредиту в банку	Простота оформлення, не потребує нотаріального посвідчення, через що є більш «дешевим», в порівнянні з аграрною розпискою
	Вигідні умови кредитування - немає потреби оплачувати відсотки за користування кредитними коштами	Низька вартість порівняно з кредитом (банківські процентні ставки з авальювання векселів нижчі від процентних ставок за кредитом)
	Швидкість оформлення - документ оформляється протягом 14 днів	Висока ліквідність як цінного паперу на ринку фінансових послуг (переказний вексель можна використовувати як забезпечення для отримання кредиту)
	Пролонгація - термін виконання зобов'язань може бути перенесений за згодою сторін	Держатель векселя не може відмовитися від прийняття часткового платежу (вексель є більш гнучким)
	Різні способи розрахунків: грошима або сільськогосподарською продукцією	Захищеність інтересів у разі невиконання вексельного зобов'язання (для авальованих векселів)
	Як застава використовується майбутній, а не посіяний врожай	
	Різні способи розрахунків: грошима або сільськогосподарською продукцією	Захищеність інтересів у разі невиконання вексельного зобов'язання (для авальованих векселів)
	Як застава використовується майбутній, а не посіяний врожай	
Недоліки	Ризик кредитора не отримати зазначену продукцію чи кошти. Часткове виконання за аграрною розпискою допускається лише за згодою кредитора	Імовірність банкрутства боржника (векселедавця чи банку, що за нього поручився)
	Ризик боржника недоотримати прибуток внаслідок збільшення ціни на сільськогосподарську продукцію	Відсутність будь-яких гарантій платоспроможності векселедавця (для неавальованих векселів)
	Ризик нестачі майбутнього врожаю	Обмежене число контрагентів, які приймають векселі

Стаття 12. Аграрні розписки діють до повного їх виконання. За згодою кредитора дата виконання зобов'язань за аграрною розпискою може бути перенесена на наступний маркетинговий рік. Виконання аграрних розписок щодо кожного виду сільськогосподарської продукції здійснюється в черговості їх видачі.

У разі отримання часткового виконання за аграрною розпискою на ній робиться напис, в якому фіксуються виконана частина зобов'язання та розмір зобов'язання, що зберігається. Такий напис скріплюється підписами боржника за аграрною розпискою та кредитора за аграрною розпискою. При цьому забезпечення аграрної розписки заставою зберігається в первинному обсязі.

РОЗДІЛ 4.
МОЖЛИВОСТІ МАЛОГО ФЕРМЕРСТВА В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ:
ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПИ

4.1. Кращі практики інноваційних мереж для просування агропродовольства

Кейс «Wines of Crete».
Сектор агропродовольства: виноробні.
Географія: Іракліон, Крит, Греція.

Короткий опис

Wines of Crete — неприбуткова організація, створена невеликою групою виноробів острова (2006 р.). Сьогодні W.O.C. представляє **90% виноробів Криту**, зосереджуючись на поширенні інформації про місцеве якісне вино та про острів Крит як перспективний напрямок винного туризму. **Ключем до успіху** є єдність під одним **брендом «Wines of Crete»**, незважаючи на конкуренцію між виноробнями.

Опис інновації

Основою виробництва бутильованих вин стала префектура Іракліон, яка надала початковий поштовх до створення Wines of Crete. **Створення мережі виноробів** Іракліону згодом стимулювало створення мережі виноробів Ханья-Ретимно через два роки. Згодом до мережі Іракліону приєдналася префектура Лассіті, що призвело до досягнення першої мети — стабільного просування критського вина не лише на острові, а й за його межами. Обидві мережі працюють автономно, але співпрацюють на всіх рівнях паралельно. Все це під парасолькою Wines of Crete з колективним плануванням заходів.

Основними цілями всієї діяльності є:

- 1) просування та визнання критського вина як в Греції, так і за її межами,
- 2) розвиток винного туризму на острові, використовуючи серію «туристичних» переваг, які має острів.

Освіта споживача та професіонала, презентація продукції безпосередньо аудиторії через організовані дегустації та виставки, створення всіх необхідних інструментів для найкращої комунікації — все це дії Wines of Crete.

Опис інновації

Рекламні інструменти, що допомагають досягти мети:

- спільна брошура,
- карта виноробень Криту,
- 20-хвилинний інформаційний фільм,
- портал www.winesofcrete.gr,
- додаток для смартфонів,
- використання соціальних мереж,
- організація та участь у виставках;
- знаки виноробень,
- карта якості відвіданих виноробень,
- участь у туристичних ярмарках.

Усі заходи повністю фінансуються за рахунок внесків учасників, а також національних та європейських фондів, які обидві мережі використовують через програми, такі як Leader, Interreg, програми Міністерства сільського розвитку, що активно підтримують зусилля 30 критських виноробень, які беруть участь у загальній структурі.

Результати очевидні за останні три роки. Крит тепер має імідж дуже активного та динамічного регіону з виробництва якісних вин, який також характеризується унікальністю вирощуваних сортів винограду. Регіон остаточно позбувся іміджу місцевості масового виробництва неякісного вина, який довгий час був несправедливим, і рухається до винного напрямку з високою доданою вартістю.

Можливість поширення

Мережа націлена на малі та середні виноробні регіону, які хочуть запропонувати споживачам якісну продукцію. Цей кейс:

- є чудовим прикладом того, як можна розробити альтернативні рішення для просування натуральної продукції та водночас спільно розвивати туристичні переваги;
- його безумовно можна передати в інші регіони сільськогосподарського виробництва, де підприємства активні та прагнуть до інновацій та диверсифікації з метою просування, розширення визнання та спільного використання туристичних переваг.

Детальніше про кейс можна дізнатися за посиланням:
<http://www.winesofcrete.gr/cretewines/en/home.html>

Кейс «Terra Thessalia».
Сектор агропродовольства: молочні продукти.
Географія: Фессалія, Греція.

**Короткий
опис**

Географія та історія Фессалії сформували між великою рівниною та навколишніми горами невеликі регіони, організовані навколо маленького міста. Ці мікрорегіони з часом розвинули вражаючу місцеву культуру та посередницьку роль між економікою гірських жителів, яка базується на тваринництві, та містами рівнини. Сьогодні вони продовжують відтворювати унікальну культуру, знання, ноу-хау, практики, досвід та цінності, пов'язані з традиціями молочарства. Ця спадщина перетворилася на **невеликі молочні ланцюги, організовані навколо маленьких ремісничих молочних заводів та сотень пасторальних овець і козячих стад**, які, як і їхні предки, продовжують використовувати фессалійські пасовища. Незважаючи на збереження цієї традиції та якісні характеристики у своїх відносинах та продукції, ці маленькі ланцюги перебувають **під загрозою через наступ великих бізнесів та інтенсифікацію тваринництва**. Усвідомлення їхньої спільної культурної та виробничої традиції та зростаючий інтерес споживачів призвели до створення співпраці між цими мікрорегіонами, завдяки чому й було створено **TERRA THESSALIA**. Цей крок виражає їхню волю зберегти та гарантувати специфічні характеристики продукції, яку вони виробляють, інтегруючи особливості, елементи та зв'язки у цю багату молочарську традицію та в інтересах усіх зацікавлених сторін, особливо тваринників.

Територіальні збори Фессалії з питань молочної галузі (THESGA) підтримують забезпечення та просування якості та ідентичності фессалійських молочних ресурсів.

Роль - моніторинг просування та впровадження спільно прийнятої стратегії використання місцевих тваринницьких і молочних ресурсів та діяльності. **Співпраця у молочному секторі**, що насамперед стосується малих, але історичних молочарських регіонів Фессалії, підписана (2015 рік) між: малими сироварами Фессалії; функціонуючими тваринницькими кооперативами Фессалії; підтримуючими механізмами (Союз Грецьких Торгово-промислових палат, Торгово-промислові палати Фессалії, Асоціація фессалійських підприємств та індустрій); кооперативними банками Фессалії; Агентствами розвитку та Університетом Фессалії, Сільськогосподарським університетом Афін та Університетом Пантейон, Університетом прикладних наук Фессалії та відповідними лабораторіями.

Опис інновації

Система гарантій участі (PGS), що базується на активній участі суб'єктів та виробників Terra Thessalia, гарантує якість продукції, її зв'язок з місцем виробництва, справедливий розподіл доданої вартості для тваринників та малих сироварів, а також управління сталими відносинами між людьми, тваринами та природою. PGS:

- підтримується спеціалізованими службами Terra Thessalia, участю місцевої громади, залученими університетськими лабораторіями та використовує інструменти передових технологій;
- розробляє власні інструменти гарантій та інтегрує офіційні сертифікації (PDO, лабораторії);
- базується на специфікаціях, що стосуються всіх секторів молочного ланцюга (пасовища, породи тварин, локальність кормів, здоров'я та якість продукції тощо);
- гарантує Знак Якості для малих молочарських регіонів Фессалії;
- є посібником найкращих практик для управління стадами та дотримання специфікацій TerraThessaliaLactis.

PGS підтримує спільне бачення виробників Terra Thessalia та споживачів, зміцнюючи їхній обмін знаннями, базуючись на принципах участі, взаємності, прозорості та довіри.

Можливість поширення

Мережа націлена **на малих** та середніх виробників молочних продуктів у регіоні, які хочуть запропонувати споживачам якісну продукцію. Цей кейс є чудовим прикладом того, як можна розробити альтернативні рішення для просування органічної продукції та збереження якості.

Цей приклад безумовно можна передати до інших регіонів сільськогосподарського виробництва, де сільськогосподарські виробники та підприємства активні та прагнуть інновацій та диверсифікації з метою органічного виробництва, гарантій якості та досліджень і розвитку.

Детальніше про кейс можна дізнатися за посиланням:

<https://terrathessalia.gr/?LANG=en>

Кейс «LUCANAPA».
Сектор агропродовольства: переробка.
Географія: Потенца, Італія.

Короткий опис

Основна мета — не в тому, щоб шкодити довкіллю, а навпаки — захищати його та покращувати. Члени-учасники дотримуються **регламенту**, що мінімізує вплив сільського господарства на навколишнє середовище.

Це також стало можливим завдяки культурі, яку вони вирішили вирощувати, а саме — Cannabis Sativa L, досить стійкій рослині, яка може гарантувати хороший урожай, при цьому мінімізуючи звичні витрати на вирощування. Її можна використовувати у харчовій промисловості, косметиці, текстилі, біобудівництві, фармацевтиці тощо.

LUCANAPA створила **короткий, кільцеподібний ланцюг постачання**, що забезпечує простежуваність продукції від виробництва до пакування.

Опис інновації

Правила, яких дотримуються виробники **LUCANAPA**, включають **низку вимог**:

- заборону використання гербіцидів і пестицидів,
- відмову від водопостачання,
- використання лише органічних добрив,
- організацію пунктів збору у виробничих районах залежно від концентрації інших посівів.

Завдяки швидкому росту коноплі вона суттєво сприяє фіксації вуглецю, а отже — зменшенню вмісту CO₂ в атмосфері. Оскільки конопля також є біоаккумулятором, продукти з неї стають, з одного боку, інструментом захисту навколишнього середовища та охорони територій, а з іншого — економічним виразом нової, обізнаної спільноти.

Можливість поширення

Кейс є чудовим прикладом коли підприємства активні та прагнуть до **інновацій та диверсифікації**. Основна мета **LUCANAPA** — запровадження стійкого процесу виробничого ланцюга, що веде до економічного розвитку через сільське господарство та захист територій і довкілля, покращення умов життя людей і створення додаткових робочих місць для боротьби з депопуляцією та занедбаністю територій.

Детальніше про кейс можна дізнатися за посиланням:
<https://www.italiachecambia.org/mappa/lucanapa-associazione/>

Кейс «Кластер біоекономіки».
Сектор агропродовольства: оператори мережі та інституційні учасники.
Географія: Базиликата, Італія.

**Короткий
опис**

Кластер біоекономіки у Базиликаті створено за ініціативи різних державних і приватних суб'єктів під керівництвом Регіону Базиликата, яка ухвалила регіональну стратегію інтелектуальної спеціалізації досліджень та інновацій на 2014-2020 роки, визначивши п'ять тематичних напрямів потенційного розвитку на основі формування окремих кластерів. Серед цих напрямів є кластер біоекономіки, що включає теми управління водними ресурсами, геноміки для сталого, точного та інтегрованого сільського господарства, харчування та здоров'я, зеленої хімії, нетехнологічних інновацій в агропродовольчому секторі.

Мета кластера полягає у:

- сприянні розвитку біоекономіки на регіональній території та розвитку цього сектору на національному рівні;
- сприянні розвитку та конкурентоспроможності підприємств за стратегічними напрямками, визначеними у сфері біоекономіки;
- стимулюванні об'єднання державних і приватних учасників з питань досліджень, інновацій та трансферу технологій;
- заохоченні спеціальної підготовки кадрів та працевлаштування;
- просуванні кластера біоекономіки Луканії у національному та міжнародному контекстах.

Опис інновації

Діяльність кластера структурована у 9 тематичних напрямів. Для досягнення цілей кластера та розробки проєктних пропозицій, узгоджених з регіональними та національними галузевими програмами фінансування інновацій в агропродовольчому секторі, кластер визначив такі стратегічні теми харчової та лісової галузей:

- зернові культури,
- фрукти та овочі, тваринництво, молоко,
- м'ясо та їхні продукти,
- виноградарство,
- оливки та оливкова олія,
- лісові ресурси,
- управління водними ресурсами,
- точне, стале та інтегроване сільське господарство,
- лікарські рослини та зелена хімія.

Можливість поширення

Кластер є прикладом формальної мережі операторів, створеної в рамках стратегії інтелектуальної спеціалізації в регіоні Базиліката. Це приклад **моделі державно-приватного партнерства**, що гарантує якість проєктів для подання у межах регіональних програм ЄС, фінансованих через EAFRD. Це постійна платформа для сприяння діалогу та обміну інформацією між членами кластера та відповідними інституційними учасниками.

Детальніше про кейс можна дізнатися за посиланням:
<https://www.clusterlucanobioeconomia.org/>

Кейс «NASA SUPERFOOD HRANA».
Сектор агропродовольства: переробка.
Географія: Потенца, Італія.

**Короткий
опис**

«NAŠA SUPER HRANA» присвячена просуванню продуктів місцевого вирощування та переробки. «NAŠA SUPER HRANA» — це **спільний проєкт держави та секторів**, що беруть участь у просуванні. Щоб споживачі краще впізнавали словенські якісні продукти, була створена нова національна схема якості — **«вибрана якість»**, до якої можуть приєднатися всі вісім секторів виробництва та переробки продуктів харчування. Наразі до схеми якості приєдналися виробники та переробники м'яса (яловичина та м'ясо птиці), молока (молоко та молочні продукти) та фруктів (фрукти та перероблені фруктові продукти).

Промокампанія «NAŠA SUPER HRANA» — це трирічна кампанія, співфінансована державою та секторами. Молочні та м'ясні продукти також уже в значній мірі сертифіковані та марковані знаком «вибрана якість Словенії», а навесні 2018 року на ринок вперше вийшли марковані фрукти. Участь у схемі якості приносить багато вигод і переваг для виробників і переробників молока та м'яса.

У Словенії споживачі все більше усвідомлюють, що, споживаючи місцеві продукти, отримується впевненість у тому, що такі продукти **не подолали сотні кілометрів шляху**, щоб допомогти місцевій їжі, місцевим виробникам та переробній промисловості, а також зберегти робочі місця у цій галузі.

**Опис
інновації**

Проєкт на національному рівні **об'єднує виробників і споживачів** для впізнаваності словенських якісних продуктів та їхнього просування. Є дві основні групи, до яких звертається проєкт:

- 1) **виробники**, які беруть участь у сертифікації своїх якісних продуктів та співфінансують промокампанію,
- 2) **споживачі**, для яких призначена рекламна кампанія.

Стратегія комунікації промокампанії охоплює: телевізійну кампанію, інтернет-комунікацію, зовнішню рекламу, дегустації їжі, кулінарні заходи, ярмарки, газетні статті, рекламні статті тощо; проєкт має власні веб-канали.

Можливість поширення

Цей приклад є відносно складним для перенесення. Він може бути перенесений і на інші сектори відповідно до законодавства. Для поширення потрібні:

- рішення кожного сектору приєднатися до схеми якості у відповідному обсязі та співфінансувати промокампанію;
- політичний консенсус та пріоритети (які також підтримуються законодавством; у Словенії це національний закон про просування сільськогосподарських та харчових продуктів);
- визначене національне міністерство, відповідальне за виконання та моніторинг: Міністерство сільського господарства, лісового господарства та харчової промисловості;
- підтримка споживачів і виробників: виробники місцевої їжі та харчова промисловість співфінансують промокампанію;
- модель є відносно складною для перенесення на інші країни, оскільки вони повинні ухвалити національний закон для реалізації такого роду просування.

Ця модель також може бути застосована до інших секторів, таких як деревообробна промисловість, туризм. Відповідно до закону, її можна поширити ще на 5 секторів (крім молока, м'яса та фруктів): оливкова олія, зернові культури, овочі, виноград для вина та мед.

Детальніше про кейс можна дізнатися за посиланням: <https://www.nasasuperhrana.si/> , www.facebook.com/nasasuperhrana/

4.2. Агротуризм в контексті сталого розвитку та євроінтеграції

Агротуризм (фермерський туризм) охоплює різні туристичні види діяльності, такі як:

- проживання (нічліг та сніданок, сільські садиби, кемпінг на фермі);
- харчування (вечері);
- дозвілля (навчальні ферми, спорт, верхова їзда, відвідування ферми).

Агротуризм дозволяє фермерам популяризувати свої господарства та географічні розташування, а при поєднанні з продажем домашніх продуктів харчування додає цінності їхній сільськогосподарській продукції. Деякі види ферм особливо підходять для агротуризму.

Туристичний досвід на фермі

Агротуристичні враження та заходи мають бути захопливими та практичними. Відвідувачі хочуть дізнатися з перших вуст про життя на вашій фермі та в регіоні, а також про те, як фермерство пов'язане з вашим способом життя. Ви повинні забезпечувати високоякісний агротуристичний досвід та враховувати наступне під час розробки:

Компонент	Опис
Екскурсії з гідом на ферму	Екскурсії з гідом на ферму повинні чітко пояснювати та демонструвати сільськогосподарські процеси. Використовуйте надихаючі історії, що висвітлюють культуру та традиції, щоб зацікавити відвідувачів та заохотити їх до занурення та участі. Переконайтеся, що ваша екскурсія також має освітню цінність. Відвідувачі повинні мати можливість спробувати саджати, збирати врожай, годувати тварин тощо, а також спілкуватися з місцевими жителями на фермі. Забезпечте інтерпретацію, щоб допомогти відвідувачам зрозуміти процес — від посадки до збору врожаю, пакування та продажу.
Майстер-класи	Пропонуйте майстер-класи, на яких досліджуються екологічно чисті методи ведення сільського господарства або виготовляються продукти, такі як віджимання олії, плетіння традиційних килимків з трав або приготування їжі з фермерських продуктів. Кулінарні враження особливо популярні серед європейських туристів у наші дні.
Вбиральні	Забезпечте наявність чистих та доступних туалетів з чіткими покажчиками та добре доглянутими доріжками.
Страви	Пропонуйте враження з традиційними стравами з фермерських продуктів та/або продуктів місцевого виробництва. Будьте обережні, якщо їжа, яку ви пропонуєте, дуже гостра – європейські смаки в цьому відношенні дуже різняться.
Сезонність	Скористайтеся сезонними подіями, такими як Великдень, Різдво чи час збору врожаю, щоб адаптувати свою пропозицію протягом року.

Безпека	Безпека також важлива: надайте чіткі правила взаємодії з тваринами, технікою тощо. Забезпечте затінені місця для відпочинку та захисту від сонця. Вентилятори – гарна ідея, якщо у вашому регіоні особливо спекотно.
Розміщення	Пропонуйте унікальне житло, таке як юрти, котеджі або намети, якщо ваш агротуристичний бізнес включає проживання в сім'ях, на фермах або кемпінг на території. Житло має бути чистим, безпечним та надійним, з постільною білизною та рушниками. Розкіш не є обов'язковою, але чистота для європейського ринку є важливою. Також повинні бути окремі ванні кімнати, якщо це можливо, або ексклюзивне користування ванними кімнатами, якщо немає можливості користуватися власною ванною кімнатою.
Персонал	Переконайтеся, що у вас доброзичливий та обізнаний персонал. Надайте певне навчання з гостинності та обслуговування клієнтів.
Співпраця	Розгляньте можливість співпраці з місцевими постачальниками послуг розміщення (якщо ви ще не пропонуєте житло), щоб заохотити відвідувачів залишатися довше та отримати кращий досвід.

Сегментація агротуристів

Агротуристів сегментують за мотивацією та характеристиками, які в цілому окреслюються наступним чином:

Сегмент	Опис
Поціновувачі природи	Агротуристи, які особливо люблять відпочивати на природі, досліджувати сільські ландшафти та єднатися з природою.
Поціновувачі їжі	Агротуристи, яких цікавить походження їжі та по можливості насолоджуються місцевими сезонними продуктами.
Сім'ї	Агротуризм є популярним вибором для сімей, які шукають пізнавальні та розважальні заходи, якими всі можуть насолоджуватися разом.
Шукачі пригод	Деякі види агротуристичної діяльності можуть бути більш авантюрними, як-от піші прогулянки, кемпінг та участь у фермерській діяльності.
Екотуристи	Агротуризм також приваблює людей, які стурбовані екологічними проблемами та зацікавлені в підтримці сталого ведення сільського господарства.
Поціновувачі історії та культури	Для тих, хто цікавиться історією, культурою та спадщиною, агротуризм пропонує можливості дізнатися про традиційні методи ведення сільського господарства, місцеві звичаї та сільські традиції.

Розвиток, зміна або диверсифікація вашого бізнесу для пропонування агротуризму вимагає ретельного планування. Є кілька кроків, які необхідно зробити. Агротуристичний досвід має бути дуже високого рівня, щоб забезпечити той автентичний та захопливий досвід, якого прагнуть відвідувачі. Перш за все, у бізнес мають бути вбудовані сталі практики.

Кроки планування агротуристичного бізнесу

1

Оцініть свій агротуристичний бізнес та поставте цілі. Запитайте себе, які види діяльності ви могли б запропонувати та як ви можете їх забезпечити. Встановіть цілі для вашого агротуристичного бізнесу, сумісні з вашим фермерським бізнесом – наприклад, скільки турів запропонувати, щоб отримати необхідний дохід протягом певного періоду часу.

2

Отримайте інформацію про сільський та агротуризм у вашому регіоні та оцініть, чим займаються інші ферми. Створіть мережу контактів з іншими агротуристичними підприємствами та обміняйтеся інформацією. Агротуризм тісно пов'язаний з сільським туризмом, і можуть існувати програми чи проекти сільського туризму, до яких ви можете долучитися.

3

Зв'яжіться з відповідними сільськогосподарськими та туристичними організаціями. Дізнайтеся, яка допомога надається у вашому регіоні чи громаді для створення агротуризму, зокрема з боку державних органів, спеціалізованих сільськогосподарських кооперативів, міжнародних агентств допомоги, неурядових організацій та приватного сектору. Одним із прикладів є Спілка сільського зеленого туризму України, яка проводить добровільну категоризацію садиб та агротуристичних ферм. Дізнайтеся, які можливості розвитку навичок можуть бути в агротуристичному секторі.

4

Присднуйтеся до професійних мереж та бізнес-об'єднань. Це допоможе вам бути в курсі подій у цьому секторі: Україна (Спілка сільського зеленого туризму України, Бізнес Мережа Сільських Жінок); Європа (European Federation of Rural Tourism – RURALTOUR); Світ (Глобальна мережа агротуризму) та інші.

5

Співпрацюйте з іншими постачальниками послуг агротуристичної галузі. Розгляньте можливість співпраці з іншими фермерами для створення стежки або маршруту агротуристичних вражень, особливо якщо ви знаходитесь у дуже віддаленому районі. Туристи навряд чи подорожуватимуть на дуже великі відстані лише заради одного враження. Їх більше зацікавить комплексний досвід, який включає два або більше напрямків.

6

Зверніться до локальної/регіональної/національної організації управління DESTINAЦІЯМИ. Дізнайтеся, чи рекламують вони агротуризм на їх вебсайті. Поговоріть з ними про те, що важливо для агротуристів, які приїжджають до вашої країни чи регіону. Дізнайтеся, яку підтримку вони можуть вам надати, наприклад, розмістивши ваше посилання на своєму веб-сайті.

7

Проконсультуйтеся з потенційними клієнтами. Запитайте друзів, родичів та інших контактів, що вони думають про ваші ідеї. Чи подобаються вони їм? Які у них коментарі? Враховуйте відгуки, щоб створити найкращий досвід.

8

Плануйте, як просувати свої тури. Якщо у вас немає веб-сайту, подумайте про його створення. Ви також можете використовувати канали соціальних мереж (Facebook, Instagram, TikTok) для просування своїх турів та залучення клієнтів на ваш веб-сайт.

9

Вирішіть, як продавати свої тури. Це може бути поєднання прямих продажів через ваш веб-сайт або сторінку у Facebook, розміщення вашого оголошення на платформі агротуристичної діяльності або використання онлайн-турагентства.

10

Моніторинг та адаптація. Ви повинні постійно моніторити, переглядати та адаптувати свій бізнес, щоб завжди забезпечувати найкращий можливий досвід для своїх відвідувачів. Звичайно, ви також повинні забезпечити прибутковість вашого бізнесу та досягнення поставлених цілей.

Детальніше про агротуризм можна дізнатися за посиланням:
<https://www.nasasuperhrana.si/>, www.facebook.com/nasasuperhrana/

Вихід на європейський ринок агротуризму

Яким вимогам та сертифікатам має відповідати агротуризм, щоб його було допущено на європейський ринок?

Європейський ринок туроператорів повинен відповідно до законодавства дотримуватися кількох правил, щоб забезпечити безпеку та фінансовий захист своїх клієнтів-мандрівників.

Щоб вести бізнес на європейському ринку, ви повинні узгодити свої бізнес-процеси з їхніми, щоб ви могли відповідати їхнім очікуванням. Європейські туроператори очікують від вас виконання умов, встановлених ними в **Кодексі поведінки та/або Умовах ведення бізнесу**.

Сталий розвиток у всіх сферах туристичного бізнесу є важливим для всіх європейських постачальників туристичних послуг. Ви повинні включати дії сталого розвитку в усю свою бізнес-діяльність.

Які обов'язкові та додаткові вимоги?

Обов'язкові та додаткові вимоги до послуг агротуристичної галузі є спільними для всього сектору. Вони включають:

- Європейська директива про пакетні туристичні подорожі/The European Package Travel Directive/
- Загальний регламент про захист даних (GDPR)/ General Data Protection Regulation (GDPR)
- Страхування відповідальності та захист від неплатоспроможності/ General Data Protection Regulation (GDPR)

Ви можете дізнатися про вимоги за посиланням «What are the requirements for tourism services on the European market?». Ресурс допоможе вам зрозуміти правові, неправові та загальні вимоги до європейських туроператорів. Якщо ви розумієте вимоги, якими вони зобов'язані керуватися, і можете адаптувати свій бізнес до їхніх потреб, вони з більшою ймовірністю матимуть з вами справу. Для європейських покупців важливо, щоб вони могли довіряти своїм постачальникам у задоволенні їхніх потреб та потреб їхніх клієнтів.

4.3. Сценарії розвитку органічного ринку в ЄС: бачення від IFOAM

Візія 2030 для органічного виробництва у Європі була створена через стратегічні діалоги, у яких брали участь зацікавлені сторони, експерти та члени IFOAM EU.

Сценарії — це інструмент для дослідження різних можливих варіантів розвитку та підготовки до них. Вони дозволяють вивчити різні шляхи розвитку зовнішнього середовища, на яке ми не можемо вплинути, і, таким чином, перевірити, наскільки міцними та гнучкими є наші стратегічні плани.

IFOAM EU визначила **чотири сценарії**, що описують, яким може бути контекст для органічного сектору у 2030 році. **Це не прогнози, а різні можливі варіанти майбутнього**, які допоможуть перевірити стратегії фермерського бізнесу та визначити конкретні кроки для досягнення бажаного бачення.

Пропонуємо ознайомитися з елементами даного стратегічного документу:

Сценарії розвитку органічного ринку в ЄС

	Політична стабільність	Політична нестабільність
Несумісні технології	i-Food	Phoenix
Сумісні технології	When all goes well	Organic vs Eco-Tech

Сценарій 1. i-FOOD

Політичне, економічне та нормативне середовище:

До 2030 року ЄС, завдяки технологічним проривам і цифровому єдиному ринку, **став світовим лідером** у цифровій сфері та подолав політичну кризу. Економічне зростання забезпечили **структурні реформи** та ефективні інвестиції. Країни, що приєдналися до ЄС до 2023 року, отримали вільний доступ до єдиного ринку без обмежень **Спільної аграрної політики**.

Це дозволило дешевій **агропродукції** легко потрапляти на ринок ЄС, що знизило ціни й ускладнило становище малих фермерів. Натомість транснаціональні корпорації отримали переваги, особливо завдяки **зростанню експортного потенціалу**.

Споживча поведінка:

Зростання корпоративної влади впливає на громадську думку та споживчі уподобання. Із розширенням **середнього класу** дедалі більше людей цікавляться корисними властивостями їжі та можуть дозволити собі **«здорові» продукти**.

Щоб задовольнити цей попит, відбувається зближення харчової, фармацевтичної, біотехнологічної та ІТ-індустрій.

Зростає частка функціональних продуктів, що обіцяють покращення здоров'я й оптимальне харчування, особливо популярних серед літніх людей, які становлять 40% населення ЄС. Деякі споживачі, під впливом реклами, зменшують споживання свіжих овочів і фруктів.

Досягнення ІТ і нові моделі праці сприяють переходу до гнучкого графіка й дистанційної роботи, що стимулює міграцію до сільської місцевості. Це, своєю чергою, відкриває можливості для розвитку **міського сільського господарства** та зміцнення зв'язків із фермерами.

Енергетика, технології та екосистеми:

Завдяки кільком чинним торговим угодам, ГМО швидко поширюються по всьому харчовому ланцюгу в ЄС, що призводить до **зростання забруднення органічної їжі**. Судові процеси щодо забруднення культур компаніями-виробниками насіння ГМО стають масовими.

Фермери значною мірою **залежать від аграрних корпорацій**, оскільки збереження насіння на фермі заборонено двосторонніми угодами.

Скорочення різноманіття культур у ЄС посилює **втрату біорізноманіття**. Дешева енергія з викопного палива та доступні синтетичні засоби захисту рослин підтримують інтенсивне **традиційне землеробство**. Завдяки нанотехнологіям залишки пестицидів усуваються з харчових продуктів, а споживачі отримують технологічно оброблену, **збагачену їжу** без слідів хімікатів.

Пріоритетом стає якість кінцевої продукції, а не сталість виробництва, що **знижує** актуальність **органічного виробництва**. Біотехнологічне та нафтове лобі спрямовує державні інвестиції у високотехнологічні рішення — нанопестициди, ГМО, агророботи — попри обмеженість земель. Це спричиняє **екологічну деградацію та кліматичні зміни**. Урожайність падає через природні катастрофи, доходи фермерів зменшуються, а ціни стають нестабільними.

Малі фермери втрачають доступ до земель через фрекінг, біопаливо, ГМО та захоплення територій. Водночас **великі корпорації** контролюють землю та патенти на ключові технології, зміцнюючи свою владу.

Сценарій 2. Phoenix

Політичне, економічне та нормативне середовище:

Десятиліття економічного застою, безробіття та зростання радикальних рухів спричиняють вихід окремих країн з ЄС, що підриває **єдність Союзу**. Країни порушують правила щодо дефіциту та управління, посилюючи економічні розбіжності.

Через нестачу ресурсів **слабшає контроль** за дотриманням норм, а дерегуляція зростає. Спільна аграрна політика (CAP) поступово скасовується, а фінансування досліджень у сільському господарстві мінімальне.

Політика в цій сфері переходить до **національних урядів**, що створює великі відмінності в підтримці фермерів. ЄС втрачає позиції у технологіях і торгівлі, поступаючись США, Китаю, Індії та Латинській Америці. Через відсутність торгових угод органічне виробництво орієнтується лише на **внутрішній ринок**.

Політична нестабільність послаблює функціонування єдиного ринку, що спричиняє протекціонізм, тарифи й законодавчі **бар'єри**. Через слабкі інституції зростає **шахрайство** на ринку органіки, підриваючи довіру споживачів.

Споживча поведінка:

Соціальні заворушення через провалені політики жорсткої економії потрясають деякі країни ЄС. **Споживання стає поляризованим**, оскільки свіжі фрукти, овочі та м'ясо стають усе менш доступними для малозабезпечених груп населення, тоді як найбагатші верстви населення платять високі ціни за свіжі необроблені продукти.

Сегмент середніх цін втрачає значення, і формується дворівневий ринок: споживачі або обирають цінніше споживання (органіка, Fairtrade), або орієнтуються на доступні ціни при належній якості. Це розмежування помітне і між країнами: багатші мають кращий контроль і більший органічний ринок, ніж бідніші. Міське сільське господарство активно розвивається, жителі переосмислюють використання покинутих просторів.

Міські фермери очолюють локальні продовольчі ініціативи, де сертифікація вже не є основною. Нові органічні ніші часто не сертифікуються або використовують альтернативні, неформальні підходи до перевірки якості.

Енергетика, технології та екосистеми:

Через напружені відносини з росією та розвиток енергетичних технологій у США, ЄС активізує використання сланцевого газу та викопного палива. Поширюються **ГМО, нанотехнології та біопаливо**, хоча деякі країни їх забороняють, що призводить до забруднення органічних культур. Автоматизація, сенсори та нанотехнології покращують **якість продукції**: «чиста етикетка» стає новою нормою, витісняючи органіку.

Фермери змушені використовувати сучасні технології через низькі ціни на енергію та підтримку інвесторів. Проте дані та цифрові мережі контролюють ІТ-корпорації, що обмежує доступ дрібних фермерів. Інтенсивне використання викопного палива **прискорює зміни клімату**, спричиняючи неврожаї, стрибки цін і появу нових шкідників. **Урожайність** у південній та центральній Європі стає нестабільною.

Водночас, органічні ферми, завдяки агроекологічним підходам, краще справляються з викликами й забезпечують місцеві громади продовольством, хоча й нерівномірно.

Сценарій 3. ORGANIC VS ECO-TECH

Політичне, економічне та нормативне середовище:

До 2030 року ЄС **вдалося уникнути розпаду ЄС**, однак довгострокові проблеми безробіття, зростання державного боргу, фінансової нестабільності та низького зростання залишаються невирішеними.

Економічна конвергенція всередині ЄС так і не була досягнута, що призводить до розрізнених і фрагментованих ринків, а це, у свою чергу, викликає значні розбіжності між регіонами.

До 2030 року ЄС уникнув розпаду, але **проблеми безробіття, боргу та економічної нестабільності** залишились. Економічна конвергенція не досягнута, ринки фрагментовані, регіональні відмінності зростають.

Спільна аграрна політика збережена, однак виплати скорочено, а відповідальність передано національним урядам. Через **харчовий скандал** за межами ЄС провалились торговельні угоди, заборонено ГМО та введено обмеження на імпорт.

Органічне виробництво надмірно зарегульоване, переважно індустріалізоване, що ускладнює доступ для дрібних фермерів. Підтримка аграрного сектору орієнтується на точне землеробство та сталу інтенсифікацію.

Споживча поведінка:

Через **стрімке старіння населення ЄС** витрати на охорону здоров'я зростають, що стимулює **попит на еко-продукти** з користю для здоров'я. Проте споживачі плутаються серед численних **еко-маркувань**.

Репутаційна економіка впливає на вибір, і хоча вона підтримує **органічний рух**, лише споживацька еліта шукає перевірену інформацію. **Попит на органіку** залежить від економічної ситуації: він зростає у стабільних країнах і падає в кризових.

Міське сільське господарство та ініціативи CSA підтримують локальну, часто несертифіковану органіку. Це сприяє розвитку, але водночас загрожує втраті ідентичності органічного сектору.

Енергетика, технології та екосистеми:

Вирощування ГМО майже повністю припинено, навіть у США. Через напружені відносини з Росією ЄС активно інвестує у **відновлювану енергетику**: сонячні електростанції в Північній Африці, вітрову енергію в Північному морі, біогаз.

Зростання цін на викопне паливо робить синтетичні ресурси дорогими, тож фермери переходять на агроекологічні практики. Органічне виробництво поширюється, але стикається з **бар'єрами сертифікації**, тому розвиваються регіональні моделі. Зростає тиск на гармонізацію стандартів, однак сертифікація третьою стороною стає менш популярною.

Традиційні ферми покращують екологічні показники через зелену енергетику, точне землеробство та економію ресурсів. Унаслідок цього зменшуються викиди парникових газів, а врожайність у Північній Європі зростає.

Тема клімату відходить на другий план, і органічне виробництво втрачає конкурентну перевагу.

Індустріальні ферми використовують роботи та сенсори, дрібні — орендують техніку. Завдяки широкосмуговому інтернету фермери мають прямий зв'язок зі споживачами через онлайн-платформи та можуть відстежувати продукцію у режимі реального часу.

Сценарій 4. WHEN ALL GOES WELL

Політичне, економічне та нормативне середовище:

До 2030 року ЄС подолав **фінансову та політичну кризу** завдяки федералізації та створенню централізованого уряду й зони вільної торгівлі. Органічне виробництво регулюється чіткими **правилами та реформованою CAP**: виплати за екосистемні послуги замінюють субсидії, стимулюючи агроекологічні практики.

CAP також інвестує у **ланцюги доданої вартості**, а дослідження допомагають зменшити розрив у врожайності між органікою й традиційним сільським господарством. Торгівельні угоди з США та Китаєм відкривають **нові експортні можливості**.

Агропродовольча промисловість ЄС стає більш концентрованою, спеціалізованою та конкурентною. Хоча це вигідно великим компаніям, завдяки політичним інноваціям CAP малі та середні ферми зберігають свої позиції. У більшості країн запроваджено **обмеження на володіння землею**, що захищає сімейні господарства та запобігає надмірній концентрації земельних ресурсів.

Споживча поведінка:

Зростання ВВП, підвищення рівня життя та мобільності населення в ЄС сприяє **уніфікації продовольчих ринків**. Технологічний прогрес і зміна стилю життя стимулюють **попит на готову їжу**, яку можна споживати «на ходу». Нові методи переробки та пакування дозволяють виготовляти швидко їжу, яка зберігає свіжість, смак і користь, не містить надлишку жирів чи цукру.

Старше населення користується зручністю порційованих і функціональних продуктів. ЄС активно просуває **здорове харчування**, тож попит на органічну продукцію зберігається. Водночас споживачі стикаються з великою кількістю еко-маркувань, що викликає плутанину: одні обирають знайомі бренди, інші — надають перевагу локальним свіжим продуктам.

Органіка доступна в супермаркетах, однак деякі споживачі не довіряють корпоративному підходу та довгим ланцюгам постачання. Це стимулює розвиток **альтернативних моделей** — міського сільського господарства, CSA, коробкових схем — які стають популярними серед свідомих споживачів, орієнтованих на прозорість, сталість і підтримку місцевих виробників.

Енергетика, технології та екосистеми:

Сильний опір громадянського суспільства ГМО, біопаливу та фрекінгу призвів до їх заборони та розширення підтримки **зеленої енергетики**. Завдяки точному землеробству, сенсорам, роботам і дешевій зеленій енергії, вплив сільського господарства на **довкілля мінімізовано**. Запроваджений зелений ПДВ, заснований на оцінці життєвого циклу, дозволив враховувати реальні витрати у продовольчому секторі.

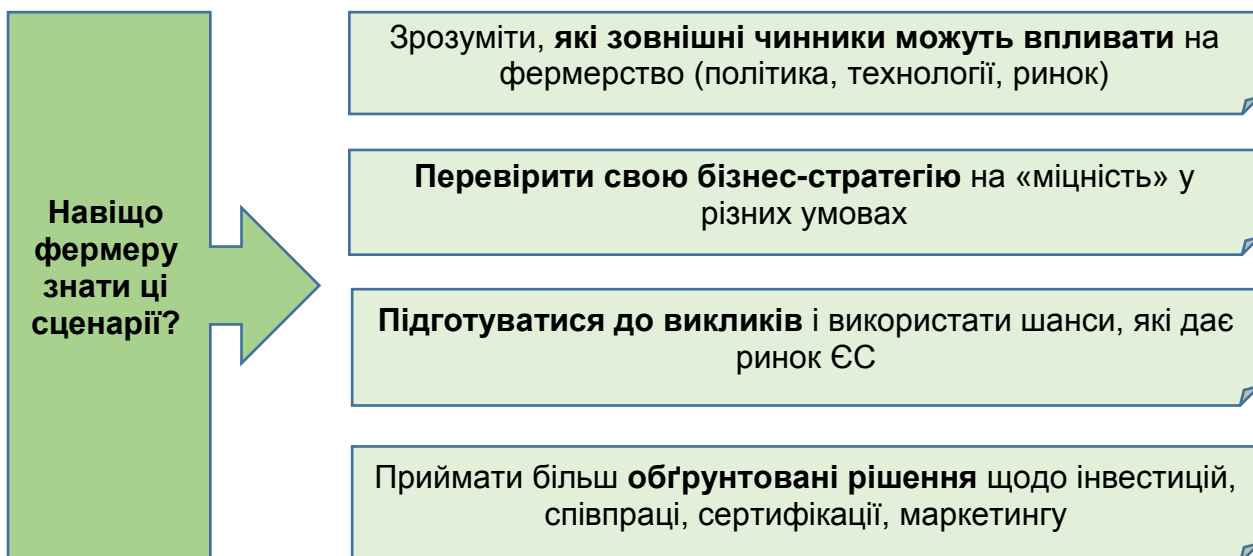
Харчові відходи зменшились завдяки циркулярній економіці та інформаційним кампаніям. Єдині стандарти підтримують масштабування органіки, якою переважно займаються індустріалізовані ферми, інтегровані у цифрові платформи.

Розвинені ІТ-технології дозволяють відстежувати походження продуктів. **Дешева енергія** зберігає можливість транспортування на великі відстані. Молодь повертається до фермерства, створює нові бізнес-моделі й відроджує села. Через обмеженість земель стимулюється **міське сільське господарство**. Молоді фермери використовують органічні практики без сертифікації.

Клімат стабільний, дефіцит води мінімальний завдяки технологіям ефективного землеробства.

Детальніше про сценарії, ризики та можливості можна дізнатися за посиланням:

<https://www.organicseurope.bio/content/uploads/2020/06/413-ifoam-vision-web.pdf?dd>

АЛГОРИТМ ВИКОРИСТАННЯ СЦЕНАРІЇВ ВІД IFOAM ДЛЯ МАЛОГО ФЕРМЕРА

1

Ознайомитися з чотирма сценаріями. Прочитати стислі описи:

- ✓ **i-Food** – технологічний прорив, але складно вижити малим фермерам.
- ✓ **Phoenix** – політична нестабільність, економічна криза, фрагментація.
- ✓ **Organic vs Eco-Tech** – конкуренція між органікою та «зеленими» технологіями.
- ✓ **When all goes well** – оптимістичний варіант із сильною підтримкою органіки.

Ціль: зрозуміти, що може статися у зовнішньому світі, на який фермер не має прямого впливу.

2

Провести самодіагностику господарства. Поставити собі запитання:

- ✓ Чи моє господарство сертифіковане? Які канали збуту я маю?
- ✓ Яка в мене модель доходу – лише вирощування чи ще й переробка, туризм, освіта?
- ✓ Наскільки я залежу від європейського ринку/партнерів/підтримки?

Ціль: зрозуміти свою вихідну точку перед аналізом сценаріїв.

3

Вибрати пріоритетний сценарій. На основі власної оцінки та політичної/економічної ситуації в Україні та ЄС, визначити:

- ✓ Який сценарій найбільш ймовірний для вашого бізнес-середовища?
- ✓ Який сценарій найнебезпечніший для вашого бізнесу?
- ✓ Який сценарій найсприятливіший і що треба зробити, щоб до нього наблизитись?

Ціль: побудувати стратегічну чутливість – думати про різні майбутні варіанти.

4

Створити 2-3 альтернативні міні-стратегії. Наприклад:

- ✓ Якщо буде Phoenix – треба фокус на локальному ринку та прямому продажу.
- ✓ Якщо буде i-Food – важливо об'єднуватися в кооперативи для впливу та збереження.
- ✓ Якщо буде When all goes well – інвестувати в європейську сертифікацію та експорт.

Ціль: мати готові сценарні реакції – адаптивні кроки в кожній ситуації.

5

Визначити конкретні дії на найближчі 12 місяців:

- ✓ Підготовка бізнесу до цифровізації?
- ✓ Участь у програмах підтримки чи грантах?
- ✓ Розширення каналу збуту – місцеві, туризм, експорт?
- ✓ Підвищення видимості бренду?
- ✓ Перехід до більш сталих методів виробництва?

Ціль: перетворити сценарне бачення на короткострокові плани дій.

6

Раз на рік оновлювати план:

- ✓ Аналізувати зміни в політиці ЄС щодо сільського господарства.
- ✓ Переглядати ключові події: нові закони, торгові угоди, підтримка органіки.
- ✓ Знову перевіряти свої стратегії на відповідність ситуації.

Ціль: бути готовим до змін і не втратити актуальність плану.

Як це може допомогти малому фермерському бізнесу на практиці?

- **Вибір ринкової стратегії:** визначити, чи варто робити ставку на місцеві ринки, експортувати чи співпрацювати з великими мережами.
- **Управління ризиками:** зрозуміти, де можуть виникати проблеми (наприклад, забруднення ГМО або нестабільність ринку) і завчасно шукати рішення.
- **Інновації та диверсифікація:** використовувати підказки сценаріїв, щоб інвестувати у сталі практики, кооперативи або нові цифрові інструменти (наприклад, прямі продажі через онлайн-платформи).
- **Налагодження партнерств:** визначити потенційних партнерів та ринки збуту залежно від сценаріїв (наприклад, країни ЄС, локальні громади, зелені інноваційні кластери).
- **Ефективне управління ресурсами:** передбачати вплив зміни клімату та нових технологій, щоб забезпечити сталість бізнесу.

НОТАТКИ

Науково-методичний посібник

**Основні принципи
сталого розвитку малих форм фермерства
та їх участь в забезпеченні продовольчої безпеки:
досвід ЄС для України**

Консультаційний документ

Українською мовою

Матеріали подані в авторській редакції мовою оригіналу

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

Редактор
Кушнір С. О.

Підписано до друку 15.07.2025. Формат 60×90/16.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Arial.
Умовн. друк. арк. 2,7. Тираж 300 прим. Зам. № 104.

Запорізький національний університет
69011, м. Запоріжжя, МСП-41
вул. Університетська, 66.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 5229 від 11.10.2016.